

Aan de slag in Aa-dal Noord

Verkenning gebiedsgerichte aanpak

Inhoudsopgave

Bestuurlijke samenvatting	3
1. Aan de slag	5
1.1. Gebiedspartijen	5
1.2. Gebied	5
1.3. Historie, gebruiksfuncties en grondeigendommen gebied	8
2. Opgaven en bijbehorende maatregelen	11
2.1. Water	17
2.2. Natuur	22
2.3. Klimaat	26
2.4. Agrarisch toekomstperspectief	30
2.5. Recreatie en cultuurhistorie	32
2.6. Overige opgaven	34
3. Uitvoeringsstrategie	36
3.1. Onze visie	36
3.2. Deelgebieden	37
3.3. Gebiedsprocessen en projecten	38
4. Organisatie	40
4.1. Samenwerking	40
4.2. Instrumenten en financiën	41
5. Vervolgafspraken en actieagenda	42
5.1. Intentie voor vervolg	42
5.2. Actieagenda	42
	2

Bestuurlijke samenvatting

De afgelopen maanden hebben Waterschap Aa en Maas, Provincie Noord-Brabant, Gemeenten Bernheze, Meierijstad en Laarbeek, ZLTO en Regio Noordoost Brabant samengewerkt aan een verkenning voor het buitengebied van Aa-dal Noord. Zij hebben dit gedaan in het kader van de provincie brede Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (Hierna GGA). Hierin is Aa-dal Noord een van de 17 prioritaire deelgebieden. De verkenning had als doel om een overzicht te creëren van welke opgaven er liggen in het gebied, hoe die met elkaar samenhangen en hoe partijen samen willen werken om ze op te lossen.

Belangrijke uitkomst van deze verkenning is dat alle deelnemers van de verkenning het belang uitspreken om ook in de toekomst met elkaar aan tafel te zitten. Om op deze wijze alle ambities en doelen in het Aa-dal zo goed mogelijk te realiseren. We pakken de handschoen samen op. Daar waar in dit rapport over “we” wordt gesproken hebben we het daarom over de hierboven genoemde gebiedspartijen. Het is essentieel om samen te werken én tot optimale oplossingen te komen waarin ambities en doelen integraal worden opgepakt. Dit vraagt dat betrokkenen soms over de grenzen van een (eigen) deelproject heen moeten kijken en de andere gebiedspartijen iets gunnen. Door met een open blik te kijken is het mogelijk om gezamenlijk toe te werken naar een voor het gebied optimale situatie waarin zoveel mogelijk individuele ambities en doelen worden ingevuld.

Wij als samenwerkende gebiedspartijen vinden het belangrijk om, juist gelet op de onzekerheden en onduidelijkheden die nu spelen in het landelijke gebied, gezamenlijk over toekomstige ontwikkelingen met elkaar in gesprek te blijven en deze in Aa-dal Noord op te pakken. Voorstel is dat Waterschap Aa en Maas trekker en coördinator blijft van de gebiedsgerichte samenwerking.

Resultaten:

- Tijdens de verkenning is gebleken dat de KRW-opgaven de directe aanleiding zijn om in Aa-dal Noord aan de slag te gaan. Dit vraagt onder andere om aanpassingen in het agrarische gebied, waar, net als in de rest van Brabant, ook allerlei opgaven liggen rondom extensivering, waterkwaliteit, etc. De GGA is een belangrijk instrument om slagkracht te creëren in het gebied, en de verschillende wensen en transities in samenhang tot uitvoering te brengen. Daarbij nemen we koppelkansen, zoals gezondheid en recreatie, mee waar dat kan. Deze kansen zijn minder hard, maar kunnen soms wel zowel de verschillende gebiedspartijen als verschillende opgaven verbinden en daarmee zorgen voor een succesvolle gebiedsgerichte samenwerking.
  - In tegenstelling tot andere GGA's is de stikstofopgave beperkt door afwezigheid van een N2000 gebied. Echter de stikstofdeken moet in heel Brabant naar beneden, daarmee vraagt dit ook inspanning in Aa-dal Noord.
  - In de loop van de vervolgitwerking en realisatie van GGA Aa-dal Noord wordt nog nieuwe regelgeving naar buiten gebracht (bijvoorbeeld ten aanzien van broeikasgassen). Deze pakken we te zijner tijd mee, waarmee we de in deze verkenning gepresenteerde kaarten en uitvoeringsprogramma's verder aanvullen.
- Gebiedspartijen hechten groot belang aan het met elkaar aan tafel blijven om de verschillende opgaven van het landelijke gebied samen op te lossen. Partijen leveren actief inbreng in de organisatie en de bekostiging van het proces, vanuit een principe van gezamenlijke verantwoordelijkheid.

- De opgaven worden bottom-up/casusgericht opgepakt in deelgebieden. De aanpak zoals we die afgelopen jaar al hebben toegepast in het deelgebied rond Heeswijk-Dinther kan hierbij als voorbeeld dienen. Die aanpak vindt dan plaats vanuit het overzicht van de totale opgaven in het GGA-gebied en vanuit de GGA zorgen we voor een tafel om op te schalen als je in een deelgebied tegen een dilemma aanloopt. Zo werken we samen toe naar zo optimaal mogelijke oplossingen in Aa-dal Noord.
- Vervolgstep is het uitwerken van een projectgebiedsdekkend uitvoeringsprogramma. Het uitvoeringsprogramma verandert daarbij mee met veranderingen in de samenleving, zoals nieuwe regelgevingen en ontwikkelingen bij ondernemers. Daarbij is het doel om ondernemers zoveel mogelijk te ondersteunen om die transitie mogelijk te maken. Als ambtelijke- en bestuurlijke tafel hanteren we hierbij de volgende principes:
  - We sluiten aan bij de kracht van het gebied: ondernemerschap dient als motor voor verdere ontwikkeling en we versterken het landschap.
  - De huidige projectgrenzen staan niet bestuurlijk vast, maar bieden wel focus op het Aa-dal waardoor het gebied niet op voorhand te groot en ingewikkeld wordt. Wanneer nodig kunnen de grenzen in een latere fase nog worden aangepast.
  - We werken vanuit drie niveaus: Aan de uitvoerderstafel worden praktische afspraken gemaakt over de uitvoering, waarbij van onderop wordt samengewerkt met overheden, belangenorganisaties, ondernemers en inwoners in de deelgebieden. Aan de ambtelijke tafel worden strategische discussies gevoerd, om deelgebied overstijgend opgaven en maatregelen uit te werken. Aan de bestuurlijke tafel worden de discussies gevoerd om bestuurlijke knopen door te hakken en bestuurlijke slagkracht te creëren.

Kortom, met deze verkenning in de hand gaan we als gebiedspartijen samen (verder) aan de slag. Door niet alleen te praten maar juist ook initiatieven te ondersteunen en gebied overstijgende knopen door te hakken. Het uitvoeren van de actieagenda is erop gericht deze doorstart te bewerkstelligen om zo de ambities in het Aa-dal waar te maken.

---

1. Aan de slag

Noord-Brabant heeft een provincie brede Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (hierna GGA) uitgerold. Binnen de provincie zijn 17 gebieden aangewezen waar in het gebied voorkomende gebiedspartijen samen verkennen hoe gebiedsgerichte water- en natuurdoelen in samenhang met andere opgaven kunnen worden opgepakt, op zo'n manier dat voldoende perspectief overblijft voor de landbouw. 14 gebieden hiervan zijn aangewezen vanuit de Natura2000 en stikstofregulering.

Aa-dal Noord is één van deze 17 gebieden. In tegenstelling tot veel van de andere gebieden heeft Aa-dal Noord geen Natura2000 gebied en is stikstofreductie daarom geen dominante opgave. Wel heeft de regio te maken met een grote beekherstel opgave (Kaderrichtlijn Water) en hebben met name agrariërs in het gebied veel behoefte aan duidelijkheid over hun mogelijkheden voor de toekomst.

1.1. Gebiedspartijen

Over de afgelopen maanden hebben wij als belanghebbende gebiedspartijen, te weten Waterschap Aa en Maas, Provincie Noord-Brabant, Gemeenten Bernheze, Meierijstad en Laarbeek, ZLTO en Regio Noordoost Brabant, samengewerkt aan een verkenning voor de GGA van het buitengebied van Aa-dal Noord. Waterschap Aa en Maas heeft aangegeven deze verkenning te willen trekken en als samenroeper met de andere gebiedspartijen aan tafel te zitten.

Wij hebben de handen ineengeslagen om te werken aan een eerste stap van een gebiedsgerichte aanpak met een integrale verkenning voor het gebied Aa-dal Noord. In deze verkenning hebben we in kaart gebracht welke opgaven in het gebied spelen (zie hoofdstuk 2 voor een nadere uitwerking) en hoe we deze opgaven gaan realiseren. Daarbij hebben we een eerste aanzet gemaakt hoe we deze opgaven in samenhang en samenwerking met de betrokken partijen kunnen oplossen, vanuit een gevoel van gedeelde maatschappelijke verantwoordelijkheid. Zie daarvoor hoofdstuk 3. We zijn trots op de kracht van deze samenwerking en houden die graag vast bij verdere ontwikkelingen in het gebied.

Naast onze gebiedspartijen hebben we in de verkenning daarom ook contact gehouden met natuurorganisaties Stichting Brabants Landschap en Staatsbosbeheer. Deze partijen zijn vooralsnog aangesloten als agendalid, maar overwegen nog om bij een vervolg van de GGA volledig aan te sluiten. Daarnaast hebben we een beperkt aantal externe stakeholders gesproken, en is in een paar deelgebieden ook al gesproken met ondernemers. Bij het vervolg van de GGA wordt dit verder uitgebouwd om te werken aan gedeeld eigenaarschap en ook de wensen en ideeën van bewoners in het gebied ruimte te geven.

1.2. Gebied

GGA Aa-dal Noord behandelt het brede Aa-dal en is ingetekend op onderstaande kaart. Dit gebied volgt de Aa van Beek en Donk tot Middelrode en wordt aan de zuidwestzijde begrensd door de Zuid-Willemsvaart, en aan de noordoostzijde grofweg door de weg die voert door de naast de Aa gelegen dorpen. Deze grenzen zijn richtinggevend en zijn niet keihard. Ze dienen vooral ter focus en om het gebied niet te groot te maken. Mocht tijdens de GGA blijken dat andere grenzen gewenst zijn, dan kan dat worden aangepast.

Dit projectgebied staat niet op zichzelf: het is onderdeel van een groter systeem. Zo hebben maatregelen in het projectgebied ook direct invloed op de opgaven buiten het gebied, zoals de waterbergingsopgave rondom Den Bosch en stikstofopgave van Brabant. Aan de andere kant wordt het projectgebied ook beïnvloed door invloeden van buitenaf, bijvoorbeeld door instroom van water en nutriënten uit de Zuid-Willemsvaart of kwel vanuit de Peelhorst. Ook eigendoms- en pachtrelaties zijn niet per definitie beperkt tot de projectgebiedsgrenzen. Deze dynamiek proberen we zo goed mogelijk te benutten om ervoor te zorgen dat maatregelen die genomen worden in het projectgebied, ook positief uitstralen naar de gebieden er omheen.

In een paar deelgebieden binnen het projectgebied wordt al onderzocht of een gebiedsproces opgestart kan worden waarin gewerkt kan worden aan het integraal inpassen van gebiedsopgaven. Deze deelgebieden gelden als pilot gebieden binnen deze GGA en staan ook aangegeven op onderstaande kaart. Verdere uitwerking van de deelgebieden is te vinden in het voorstel uitvoeringsprogramma van hoofdstuk 3.

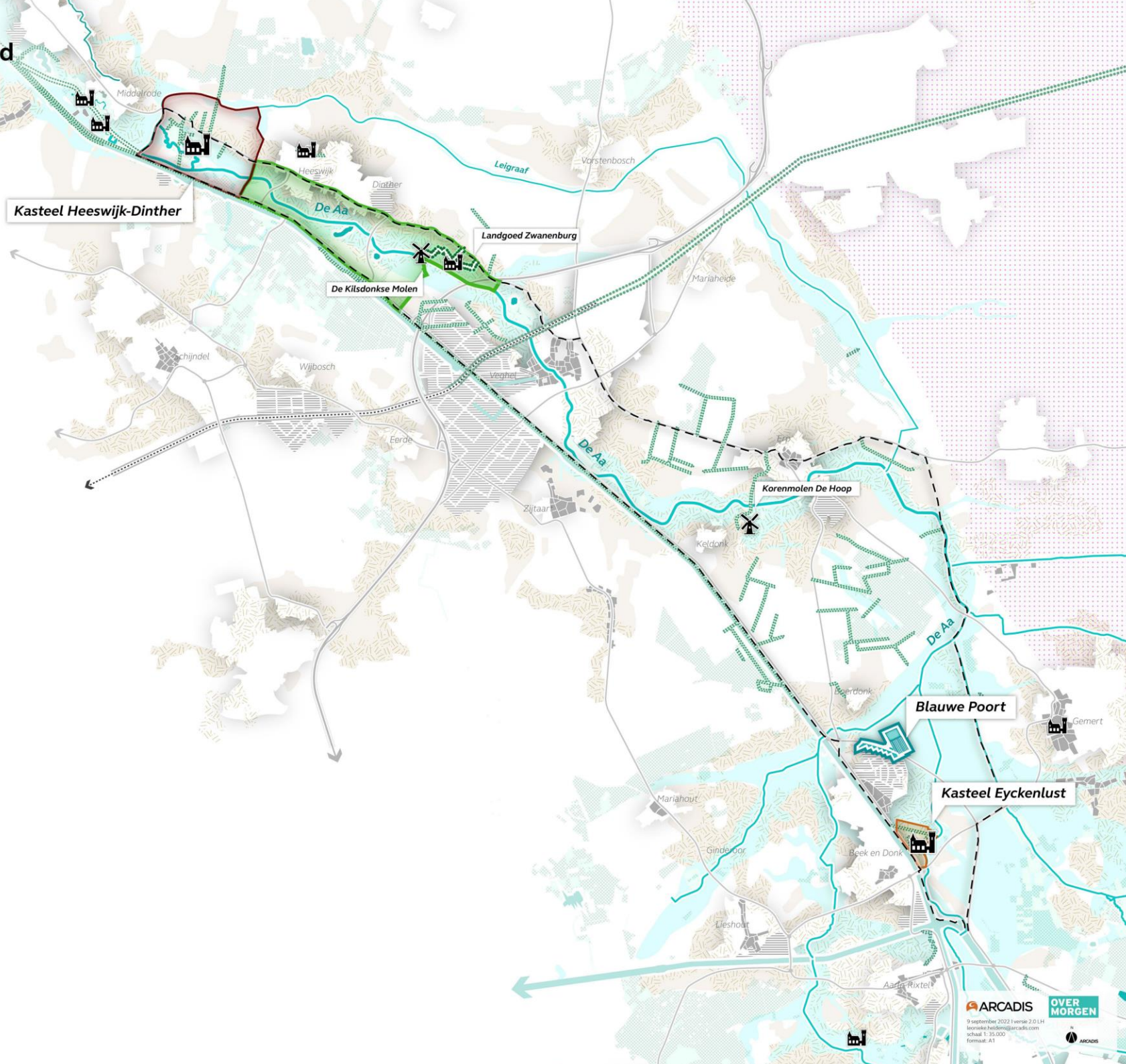
Overzichtskaart Aa-dal Noord

Deelgebieden

- Projectgrens
- Gebiedsproces Bernheze
- Gebiedsproces Kameren en omgeving
- Gebiedsproces Eyckenlust
- Blauwe poort

Overzichtskaart

- Woonkern
- Bedrijventerrein
- Historische kern
- Bos (natuur)
- Grasland (natuur)
- Hoofdweg
- Spoorweg
- Regionale ontsluitingswegen
- Beek (hoofdwaterweg)
- Kanaal
- Geïsoleerde wateren
- Kasteel (RCE)
- Molen (RCE)
- Essen (RCE)
- Historische lijnen: Lijn van hoge waarde (CHW)
- Historische lijnen: dijkbeplanting, hakhout, houtwal spoorlijn Boxtel-Wesel, Mill, Haps (CHW)
- Beekdal
- Essen
- Peelhorst

1.3. Historie, gebruiksfuncties en grondeigendommen gebied

Het projectgebied maakt onderdeel uit van de beekdallandschappen 'Junijerij' en 'Peelrand'. Deze landschappen worden op de lageregelegen delen gekenmerkt door de aanwezigheid van kleine dorpen met oude akkercomplexen en broekgebieden, en op de hogere delen door bebouwing in de vorm van linten, dorpen en gehuchten. Binnen landschap Junijerij wordt de basis gevormd door dekzandvlaktes en dekzandruggen met een klein mozaïek van ontginningen langs de benedenloop van de Aa. Op de Peelrand komt vooral een gevarieerd zandlandschap voor met een variatie van agrarische nederzettingen, akkercomplexen, weilanden en bossen¹.

Het is een gebied met een rijke cultuurhistorie. Zo bevinden zich in het gebied verschillende kastelen en historische gebouwen en lopen er ook historische lijnen door het gebied (zie bovenstaande kaart). Daarnaast is het een gebied met een sterk agrarisch karakter. Deze agrarische gemeenschap heeft het gebied over de jaren gevormd tot wat het nu is, zowel door het bouwen van historische boerderijen als het veranderen van het landschap en de ondergrond van het landelijk gebied. Deze sterke invloed maakt dat de landbouw is verweven met de identiteit van het gebied, en dat de agrarische landschapsstructuren ook worden gezien als waardevol cultureel erfgoed².

Dit agrarisch karakter komt verspreid over het projectgebied verschillend tot uiting. De naast de Peelhorst gelegen Peelrand is met name een primair en grootschalig agrarisch gebied, met intensieve veehouderij en glastuinbouw als de dominantste ruimtelijke functies. Binnen de Junijerij is de landbouw wat extensiever meegegroeid met de ontwikkeling van een primaire productie met een menging van activiteiten op gebied van recreatie, zorg, landschapsbeheer, streekproducten en educatie¹.

Wij als gebiedspartijen zijn trots op het sterk ondernemende karakter van het projectgebied en hebben de wens om dit ondernemerschap te behouden en als motor te gebruiken voor de verdere ontwikkeling van het gebiedsproces.

De in het gebied aanwezige landschappelijke en recreatieve waarden kunnen in deze GGA nog goed versterkt worden. Deze thema's kunnen makkelijk verweven worden met andere opgaven in het gebied. Daarmee vormen dit koepelthema's waar veel verschillende opgaven onder vallen en waarmee we ook buiten onze gebiedspartijen draagvlak kunnen creëren voor deze gebiedsgerichte aanpak.

Op dit moment zijn de meeste gronden in het projectgebied in handen van particulieren en bedrijven (zie onderstaande kaart voor de eigendomssituatie³). Gronden met een natuurbestemming zijn met name in handen van gemeentes. Alleen ten noordwesten van Heeswijk-Dinther is een aantal percelen in handen van natuurorganisaties.

Grond staat in toenemende mate onder druk door gebrek aan ruimte. De verschillende opgaven, activiteiten en transitie die in een gebied spelen vragen elk ruimte. Dit ruimtegebruik kan conflicteren, zoals bij de realisatie van nieuwe natuur en zonneparken, maar kan soms ook gecombineerd worden. Daarnaast kunnen de verschillende opgaven ook leiden tot een verschuiving in ondernemingen binnen het gebied, bijvoorbeeld wanneer bedrijven verdwijnen of verplaatsen. De precieze hectarebalans en

---

¹ Waterschap Aa en Maas. Het verhaal van de Aa. Samen maken we het Aa-dal klimaatrobust. URL: <http://edepot.wur.nl/554089>

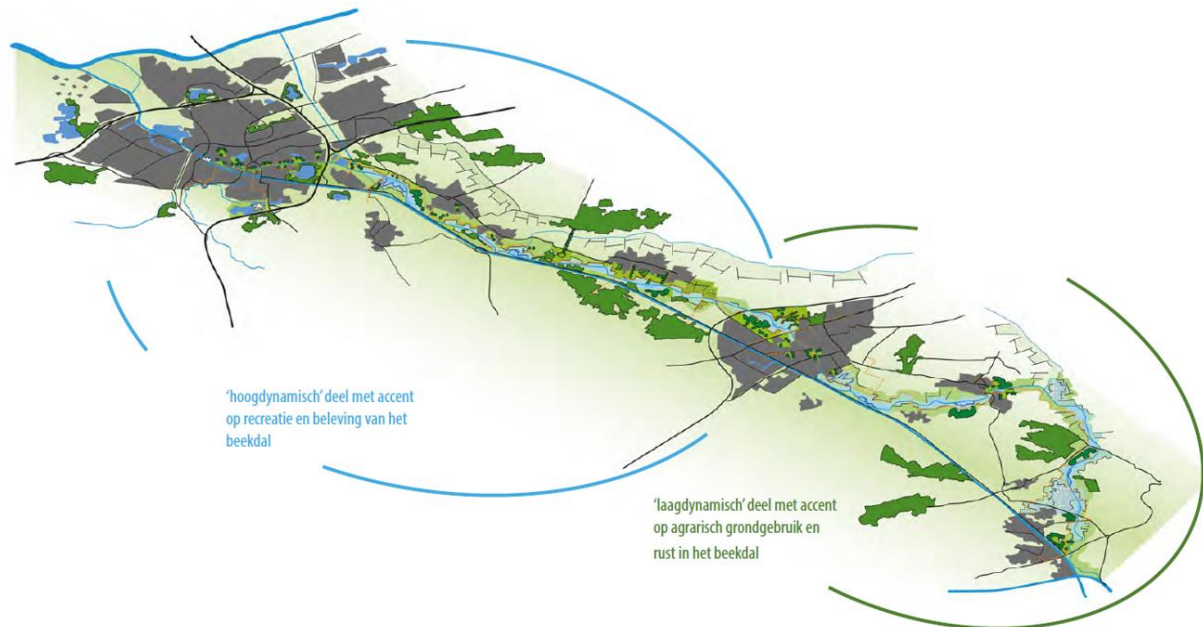
² Gemeente Bernheze. Ode aan het Boerenleven. Erfgoedvisie Bernheze 2020-2030. URL: <https://api1.ibabs.eu/publicdownload.aspx?site=bernheze&id=100086602>

³ Data: Planbureau voor de Leefomgeving. Atlas van de Regio: Grondeigendom 2020. URL: <https://themasites.pbl.nl/atlas-regio/kaarten/index.php?config=2a60372e-6812-4e14-b228-c90805a6eea9&activeTools=layercollection,search,info,bookmark,measure,draw&activateOnStart=layercollection&gm-x=150000&gm-y=460000&gm-z=2&gm-b=1595921285002,true,1;1647261241752,true,0.8>

toekomstige grondynamiek van alle verschillende ruimtevragers en ondernemingen is op dit moment niet precies bekend.

Eerder is in de visie 'De Kracht van het Aa-dal'⁴ beschreven hoe het gebied er in de toekomst uit kan komen te zien. Hierbij is beschreven dat het bovenstroomse deel van het beekdal (tussen Beek en Donk en Veghel) een laagdynamisch karakter krijgt met accent op agrarisch grondgebruik en rust in het beekdal, en het bovenstroomse deel hoogdynamisch met accent op recreatie en beleving (zie onderstaande figuur).

Figuur 1. Toekomstbeeld voor het beekdal⁴.

⁴ Waterschap Aa en Maas. De Kracht van het Aa-dal. URL: <https://www.aenmaas.nl/publish/pages/1440/de-kracht-van-het-aa-dal-nov-2016.pdf>

Grondeigendommen Aa-dal Noord

- Projectgrens
- Natuurlijke personen en overige rechtspersonen
- Publiek (gemeente, gemeentelijk grondbedrijf, grondbank)
- Publiek (rijk, Waterschap en overig)
- Woningbouworganisatie of VVE
- Natuur- of recreatieorganisatie
- Bedrijf
- Meervoudig

---

2. Opgaven en bijbehorende maatregelen

Tijdens de eerste fase van de verkenning hebben we voor Aa-dal Noord de opgaven en uitdagingen geïdentificeerd die de komende jaren aandacht vragen. Een deel van deze opgaven is wettelijk of anderszins verplicht vastgelegd, een ander deel volgt uit wensen van onze gebiedspartijen en lopende transitie die van invloed zijn op ons projectgebied. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de klimaattransitie, die onder andere impact heeft op het projectgebied door de noodzaak om water te bergen in landelijk gebied en hitte te bestrijden in stedelijk gebied. De komende periode wordt er vanuit het Rijk, Europa en o.a. de ontwikkelingen rondom het 'Nationaal Programma Landelijke Gebied'⁵ nog aanvullende informatie verwacht over aanvullende opgaven in het landelijke gebied. De lijst die hieronder is beschreven zullen we regelmatig herijken om te bepalen of deze nog actueel is. Om zo gebiedsbreed alle opgaven in beeld te houden.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de in deze verkenning geïdentificeerde opgaven, opgesplitst in hard, zacht en koppelkans. Verdere uitwerking van deze opgaven is onder de tabel beschreven.

---

⁵ Rijksoverheid. Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-957152a40e305ec279cee2f0104e86013339b9c1/1/pdf/startnotitie-nplg-10-juni-2022.pdf>

Thema	Opgave			Maatregelen
	Harde opgave (verplicht uit wet- en regelgeving)	Zachte opgave	Koppelkans	
Water	Voldoen aan normen voor waterkwaliteit (Europese Kaderrichtlijn Water ⁶ en (addendum op het ⁷) 7 ^e actieprogramma nitraatrichtlijn ⁸)			<p>Verplicht: Inrichting bovengenoemde bufferzones met natuurinclusief graslandbeheer.</p> <p>Verplicht: Grondgebondenheid van agrarische bedrijven per 2032.</p> <p>Verplicht: Maximaal 170 g/ha mest uitrijden toegestaan (opheffing derogatieregeling⁹).</p> <p>Verplicht: Omzet naar natuurgrond of extensief beheerd grasland op uitspoeling gevoelige gronden.</p>
	Voldoen aan normen voor wateroverlast (Interim Omgevingsverordening Brabant ¹⁰)	Voorkomen overstromingen ten tijde van piekbuien		<p>Inrichting bufferzones met ruimte voor inundatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verplicht: 25 meter langs Boerdonkse Aa/Goorloop en 50 meter langs Aa. - Doelstellend: 50 meter langs Boerdonkse Aa/Goorloop en 100 meter langs Aa, ter inrichting van klimaat robuust watersysteem. - Extra ruimte voor water langs de beken (meeliften op de 50 tot 100 m brede zones) en maatwerk waar nodig (bv kades aanleggen)
	Voldoen aan normen voor ecologie in en langs de Aa en Boerdonkse Aa (Europese Kaderrichtlijn Water ⁶)		Versterking ecologie in zijwaterlopen van de Aa.	<p>Doelstellend: Behoud van vrij verval en vispassages in beken, en waar nodig extra vispasseerbaar maken van stuwen.</p> <p>Koppelkans: aanleggen ecologische verbindingzone van 25 meter (10 m nat en 15 m droog)</p>
	10 cm verhoging grondwaterstanden (Grondwaterconvenant ¹¹ en Waterbeheerplan 2022-2027 ¹²)			

⁶ RIVM. Kaderrichtlijn Water. URL: <https://www.rivm.nl/kaderrichtlijn-water-krw>

⁷ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Addendum op het 7^e actieprogramma Nitraatrichtlijn. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-6e7993f106597863761ae01d6b102dce53555e62/1/pdf/addendum-op-het-7e-actieprogramma-nitraatrichtlijn.pdf>

⁸ Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. 7e Nederlandse actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-31b2d76b-e0a6-455f-9de0-10606eca5eb3/1/pdf/21291858.bijlage%201.pdf>

⁹Rijksoverheid. Financiële transitietegemoetkoming voor afbouwen derogatie. URL: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/09/05/financiële-transitietegemoetkoming-voor-afbouwen-derogatie>

¹⁰ Provincie Noord-Brabant. Interim Omgevingsverordening Brabant. URL: <https://noord-brabant.tercera-ro.nl/MapView/Default.aspx?id=NLIMRO9930InterimOvrgc-0422>

¹¹ Waterschap Aa en Maas, Waterschap Brabantse Delta, Waterschap De Dommel, ZLTO, Stichting Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Brabantse Milieufederatie, Brabant Water, Provincie Noord-Brabant, Evides Waterbedrijf, Vereniging Landelijk Brabant, Vereniging Industrierwater. Grondwaterconvenant. URL: <https://www.brabant.nl/-/media/15937847c9b1471f81215c6607340e3a.pdf>

¹² Waterschap Aa en Maas. Waterbeheerplan 2022-2027. URL: https://www.aenmaas.nl/publish/pages/1892/202111_waterbeheerplan_2022-2027.pdf

Thema	Opgave			Maatregelen
	Harde opgave (verplicht uit wet- en regelgeving)	Zachte opgave	Koppelkans	
Natuur	Herstel van de natte natuurparel (Natuurbeheerplan Brabant ¹³)			
	Behoud en versterking van natuurnetwerk en in het wild levende soorten (Europese Vogel- ¹⁴ en Habitatrictlijn ¹⁵ , Wet natuurbescherming ¹⁶ , Natuurbeheerplan Brabant ¹³ , Interim Omgevingsverordening Brabant ¹⁰)		Inrichting nieuwe natuur op percelen in kleine natuurgebiedjes langs Aa en bij 't Hurkske.	Verplicht: Inrichting bovengenoemde bufferzones met 10 meter nat en 15 meter droge natuur EVZ's. Doelstellend: Behoud van vrij verval en vispassages in beken, en waar nodig extra vispasseerbaar maken van stuwen. Koppelkans: Inrichting natuurvriendelijke oever van 5 tot 10 meter langs zijlopen van de Aa.
	VERWACHT Behoud, herstel en versterking biodiversiteit (landelijke regelgeving, Europese Biodiversiteitsstrategie ¹⁷ en Wet natuurherstel ¹⁸)	Behoud, herstel en versterking biodiversiteit		VERWACHT Verplicht: Versterking biodiversiteit onderdeel van ruimtelijke ontwikkelingen.
Reductie van ammoniak uitstoot (Startnotitie NLPG, (addendum op het ⁷) 7 ^e actieprogramma nitraatrichtlijn ⁸ , Besluit emissiearme huisvesting ¹⁹ , Interim Omgevingsverordening Brabant ¹⁰)			Verplicht: Installatie emissiearme stallen bij alle in het gebied aanwezige stallen per 2024 ¹⁹ .	

¹³ Provincie Noord-Brabant. Natuurbeheerplan Brabant. URL: <https://www.brabant.nl/-/media/d25f47034afe4a8a8d4fd462f165ac30.pdf?la=nl>

¹⁴ Europese Commissie. Vogelrichtlijn. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0147&qid=1466520663238&from=EN>

¹⁵ Europese Commissie. Habitatrictlijn. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043&from=EN>

¹⁶ Rijksoverheid. Wet natuurbescherming. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01>

¹⁷ European Commission. Biodiversity strategy for 2030. URL: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en

¹⁸ European Commission. Nature restoration law. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/nature-restoration-law_en

¹⁹ Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Besluit emissiearme huisvesting. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0036748/2017-01-01>

Thema	Opgave			Maatregelen
	Harde opgave (verplicht uit wet- en regelgeving)	Zachte opgave	Koppelkans	
Klimaat			CO ₂ -emissiereductie in energievoorziening: - Gemeente Laarbeek 49% - Gemeente Bernheze 49-55%	
	Vermindering uitstoot broeikasgassen in landbouw, industrie, transport en bouw (Energieakkoord ²⁰ , Klimaatakkoord ²¹ , Klimaatwet ²² , Klimaatplan 2021-2030 ²³)			Koppelkans: Realisatie/installatie nieuwe duurzame energiebronnen.
	Vermindering uitstoot broeikasgassen in landbouw (Energieakkoord ²⁰ , Klimaatakkoord ²¹ , Klimaatwet ²² , Klimaatplan 2021-2030 ²³)			Maatregelen vermindering uitstoot van CH ₄ (afspraken uit Klimaatakkoord ²¹): - Verplicht: Installatie emissiearme stallen bij alle in het gebied aanwezige stallen per 2024. - Verplicht: Gebruik van ander veevoer. - Verplicht: Verbeteren van de verwerking en opslag van mest. Maatregelen vastleggen CO ₂ (afspraken uit Klimaatakkoord ²¹): - Verplicht: Uitbreiden areaal natuurgebied. - Verplicht: Herstellen van landschappelijke structuren. - Verplicht: Beperken van ontbossen en aanplanten van nieuwe bomen.
			Verminderen hittestress.	Koppelkans: Verminderen van versteend oppervlak. Koppelkans: Toevoegen verkoelende elementen als groen- en watervoorzieningen.
			Verminderen kans op natuurbranden.	Koppelkans: Verhogen grondwaterstanden rondom natuurbrandgevoelige natuur.

²⁰ Rijksoverheid. Energieakkoord voor duurzame groei. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-archieff-2c12d99a-e816-4e93-a199-f9e9feef318c/1/pdf/energieakkoord-voor-duurzame-groei.pdf>

²¹ Rijksoverheid. Klimaatakkoord. URL: <https://www.klimaatakkoord.nl/binaries/klimaatakkoord/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatakkoord/klimaatakkoord.pdf>

²² Rijksoverheid. Klimaatwet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0042394/2020-01-01>

²³ Rijksoverheid. Klimaatplan 2021-2030. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-c66c8a00-ac14-4797-a8ea-973a98c5bee0/1/pdf/Klimaatplan%202021-2030.pdf>

Thema	Opgave			Maatregelen
	Harde opgave (verplicht uit wet- en regelgeving)	Zachte opgave	Koppelkans	
Agrarisch toekomstperspectief		Bieden van voldoende sociaaleconomisch toekomstperspectief en duidelijkheid voor agrariërs.		Doelstellend: Omzet naar duurzame, natuurinclusieve landbouw. Koppelkans: Combinatie van opkoop, afwaardering en herverkaveling.
Cultuurhistorie		Behoud van cultuurhistorische waarde.	Versterking van cultuurhistorisch erfgoed	Doelstellend: Eventuele aanpassingen, zoals aanleg zonnepanelen, mogen niet zichtbaar zijn in cultuurhistorisch waardevolle gebieden en op monumentale gebouwen.
		Behoud historische uitstraling van historische kernen.		
Recreatie			Versterking van de recreatieve waarde op en langs de Aa.	Koppelkans: Maatregelen voor andere opgaven dermate gebruiken dat het gebied aantrekkelijker wordt voor toerisme.
Verstedelijking			Oplossen tekort aan woonruimte. - Gemeente Meierijstad: in gehele gemeente 5750 woningen nodig. - Gemeente Bernheze: in gehele gemeente 2400 woningen nodig.	Koppelkans: Woningen bijbouwen door inbreiden: vrijhouden gronden voor agrarische activiteiten. Koppelkans: Vrijkomende agrarische bebouwing wellicht gebruiken voor nieuwe woningen.
Gezondheid			Opvangen toenemend aantal mensen met dementie.	Koppelkans: Combineren agrarische activiteiten met zorgfunctie op zorgboerderijen.
			Stimuleren van bewoners om naar buiten te gaan en te bewegen.	
			Minimaliseren gezondheidsschade door hitte en wateroverlast.	
			Voorkomen schadelijke effecten van omgevingskwaliteit.	
			Voorkomen schadelijke effecten van veranderingen in het watersysteem, zoals blauwalg en botulisme.	

Thema	Opgave			Maatregelen
	Harde opgave (verplicht uit wet- en regelgeving)	Zachte opgave	Koppelkans	
Inclusiviteit			Creëren van een samenleving waarbij iedereen mee kan en mag doen, ongeacht gender of (migratie)achtergrond.	
Circulariteit			Verminderen belasting van productie van energie, materialen, producten en voedsel op bodem, water en lucht.	
			Voorkomen dat problemen worden afgeschoven op volgende generaties.	
Mobiliteit			Oplossen druk op infrastructuur door oplopende verkeersdruk, krappe plattelandswegen met conflicterende vervoersmodaliteiten, toenemend recreatief verkeer, verkeersveiligheid en de omgevingseffecten daarvan.	
			Tegengaan afname van medegebruik van de water infrastructuur.	
			Voldoen aan richtlijnen van Duurzaam Veilig.	

2.1. Water

Allereerst spelen in en rondom de Aa een aantal wateropgaven. Het gaat hierbij om het voldoen aan de KRW-doelstellingen voor chemische en ecologische toestand van het oppervlaktewater, en voorkomen van wateroverlast en droogte. De benodigde ruimte voor beekontwikkeling (op onderstaande kaart weergegeven als bufferzones langs de Aa), huidige waterbergingszones en opgaven voor droogte en wateroverlast staan ingetekend op onderstaande kaart²⁴.

---

²⁴ Data:

Klimaat-effectatlas. Overstromingsdiepte | middelgrote kans en Risico droogtestress. URL: <https://www.klimaat-effectatlas.nl/nl/>
Waterschap Aa en Maas. Legger oppervlaktewater. URL: https://maps.aaenmaas.nl/services/LEGGER_OPW/ows

Water Aa-dal Noord

Projectgrens

Watersysteem

Bufferzones harde opgave: 50m langs de Aa en 25m langs de Goorloop en Boerdonske Aa.
Bufferzones zachte opgave: 100m langs de Aa en 50m langs de Goorloop en Boerdonske Aa.

Kanaal

Geïsoleerde wateren

Overige primaire watergangen

Waterberging

Risico op droogtestress huidige situatie

Matig

Hoog

Middelgroot risico op overstroming huidige situatie

< 0.5 meter

0.5 - 1 meter

1.0 - 1.5 meter

1.5 - 2.0 meter

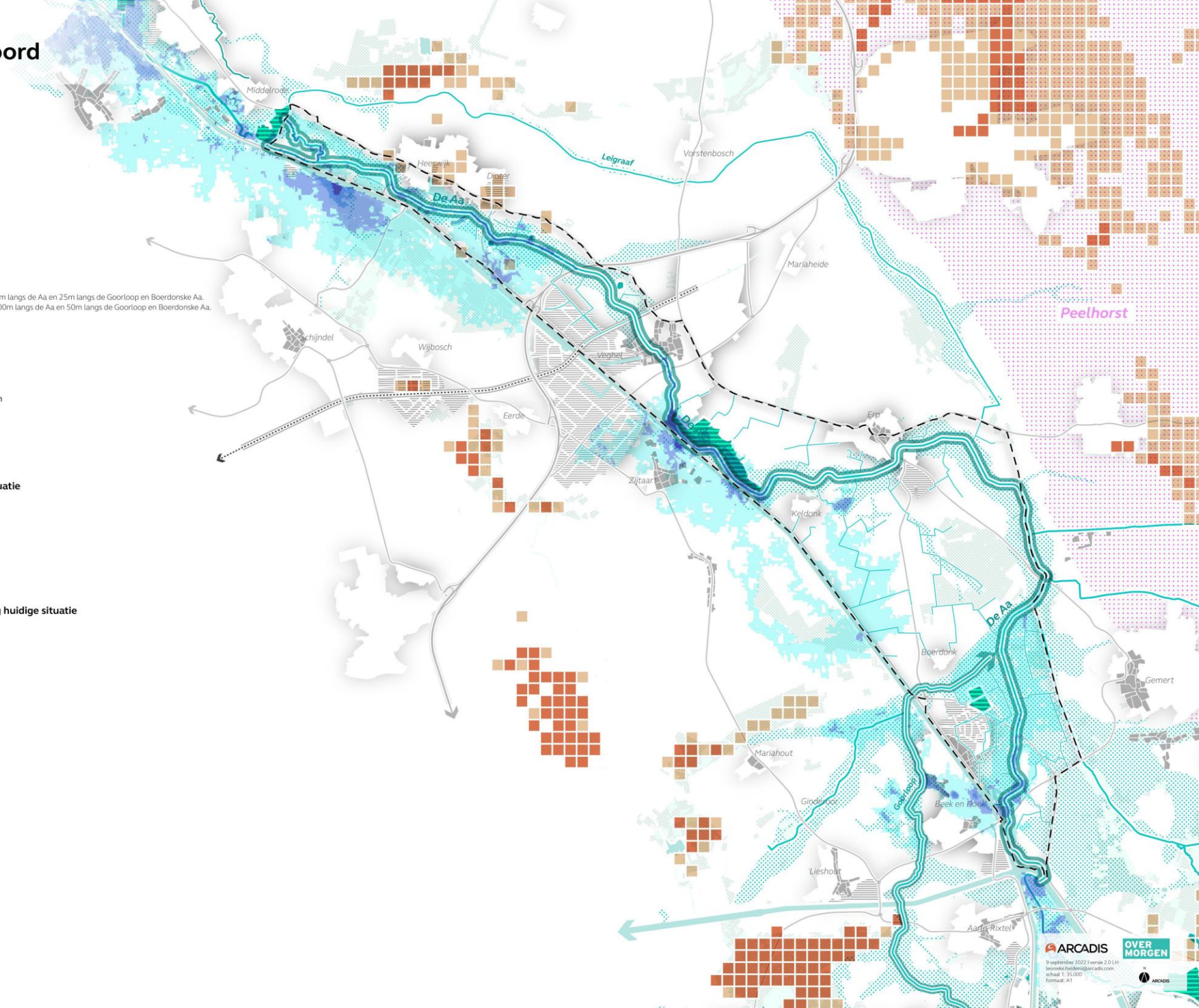
2.0 - 5.0 meter

> 5.0 meter

Ondergrond

Beekdal

Peelhorst

2.1.1. Kaderrichtlijn Water en Waterkwaliteit

Het water van de Aa overschrijdt de in de Europese Kaderrichtlijn Water⁶ gestelde normen voor nutriënten en andere chemische verbindingen als zink, ammonium en bestrijdingsmiddelen. Deze overschrijdingen worden met name veroorzaakt door wateraanvoer van elders vanuit de verwevenheid van de Aa met het kanaalsysteem, uit- en afspoeling van nutriënten (o.a. als gevolg van mestgebruik op de percelen langs waterlopen), en effluent van rioolwaterzuiveringsinstallaties. Ook de ecologische toestand van de Aa is in grote delen van het plangebied nog onvoldoende, onder andere door gebrek aan schaduw en vispasseerbaarheid van stuwen.

Voor een gezond en goed functionerend watersysteem dat voldoet aan de eisen uit de Europese kaderrichtlijn water moeten daarom diverse maatregelen getroffen worden. Concreet vraagt dit in het plangebied om:

- Minimaal 50 meter extra ruimte voor de hele Aa in het plangebied om meer natuurlijke dynamiek en stroming in de beek te creëren.
- Gewenst is 100 meter extra ruimte voor de Aa, zodat er een klimaatrobuuste beek kan worden gerealiseerd, waarin zowel voor de ecologische doelen als voor de doelstellingen rondom droogte en wateroverlast (zie volgende paragraaf) kunnen worden gerealiseerd.
- Voldoen aan normen voor waterkwaliteit in de KRW-waterlichamen (norm is voor P 0,11 mg/l in de Aa en voor N 2,3 mg/l in de Aa). Ook zink, ammonium en bestrijdingsmiddelen overschrijden de normen. De harde opgave voor het plangebied is om maatregelen te treffen die ervoor zorgen dat het aandeel dat de activiteiten in het plangebied hebben op de normoverschrijdingen wordt opgelost.
- Voor de Goorloop geldt minimaal 25 meter extra ruimte voor beekherstel, gewenst is 50 meter.
- In het Waterbeheerplan 2022-2027⁸ van waterschap Aa en Maas is gesteld dat huidige vispassages en vrij verval in de Aa en Goorloop behouden moeten worden en waar nodig nieuwe vispassages gerealiseerd moeten worden. Huidig aanwezige stuwen en vispassages staan weergegeven op onderstaande kaart in hoofdstuk 2.2 Natuur.
- De zijwaterlopen van de Aa kennen een opgave voor het realiseren van een natuurvriendelijke oever van 5 tot 10 meter breed. Als zich in de GGA kansen voordoen voor realisatie hiervan pakken we die mee. Anders lift deze opgave mee met projecten buiten deze GGA gericht op die zijbeken. Hetzelfde geldt voor het vispasseerbaar maken van stuwen in die zijbeken. Waar zich kansen voordoen lift dit mee in de GGA. Anders wordt dit separaat opgepakt.

Daarnaast worden buiten het plangebied ook maatregelen getroffen om de waterkwaliteit in het aanvoerwater en de kwaliteit van het effluent van de rioolwaterzuiveringsinstallaties te verbeteren. Dit gebeurt buiten deze GGA om.

Om de waterverontreiniging die ontstaat uit agrarische bronnen te verminderen en voorkomen is eind 2021 het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn⁸ bekend gemaakt. Hierop volgde in februari 2022 een Addendum⁴ met aanvullende richtlijnen voor de landbouw.

Een van de genoemde maatregelen om de gewenste waterkwaliteit te behalen in het Addendum⁷ is dat melkveebedrijven in 2032 volledig grondgebonden dienen te zijn, met een aanzienlijk deel grasland. ZLTO geeft aan dat dit voor veel ondernemers in het gebied een grote opgave is, omdat ze extra landbouwgrond nodig hebben om het huidige aantal dieren (met bijbehorende verdienmodel) te behouden en aan de eis te voldoen. Ook geldt een verplichte maatregel om uitspoelingsgevoelige gronden om te zetten naar natuurgrond of natuurinclusief grasland met extensieve begrazing. Daarnaast heeft de Europese Commissie bekend gemaakt de derogatieregeling voor Nederland op te heffen⁹, wat

ondernemers per 2025 verbiedt meer mest uit te rijden op het land dan de goedgekeurde 170 gr/ha die geldt voor alle Europese landen, en verplicht het overschot aan mest op een andere manier af te voeren.

Het Addendum op het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn⁷ stelt daarnaast dat in zandgebieden langs beekdalen bufferzones van 100 tot 250 meter ingericht moeten worden met natuurinclusief grasland beheer om de doelen van de Kaderrichtlijn Water⁶ te halen.

In het 7^e Actieprogramma Nitraat⁸ en het Addendum⁷ lopen doelstellingen en maatregelen soms wat door elkaar heen. In deze GGA gaan wij uit van de genoemde doelstellingen; de precieze te nemen maatregelen om aan de doelen te voldoen stemmen we af in overleg met het gebied.

2.1.2. Droogte, wateroverlast en overstromingen

In het Waterbeheerplan 2022-2027¹² van Aa en Maas en het Grondwaterconvenant¹¹ is voor het gehele plangebied de ambitie gesteld om voor 2027 de gemiddelde grondwaterstand in het voorjaar met minimaal 10 cm te verhogen ten opzichte van 2002. De verwachting van het Waterschap is dat dit in het plangebied effect zal hebben op het landgebruik: er zal minder sprake zijn van droogteschade, maar sommige gronden kunnen ook te nat worden voor huidige teelten.

Op enkele locaties in het plangebied is daarnaast het risico op wateroverlast groter dan toegestaan volgens de normen als gesteld in de Interim Omgevingsverordening Brabant¹⁰. In extreme situaties met veel neerslag ontstaan grote overstromingsproblemen rondom de Aa (zie overstromingsdiepten bij middelgrote kans op overstromingen op bovenstaande kaart), en wordt nog te veel piekwater afgevoerd naar 's-Hertogenbosch. Den Bosch heeft een waterbergingsopgave van 36 miljoen m³. Bij de verdere planuitwerking voor het gebied Aa-dal Noord wordt bekeken welke extra ruimte gewenst en mogelijk is voor de berging van water om de druk langs de Aa en op Den Bosch te verminderen.

Waterschap Aa en Maas geeft aan dat bovengenoemde extra benodigde ruimte van minimaal 50 meter (5 ha/km) bij de Aa en 25 meter (2,5 ha/km) bij de Goorloop en Boerdonkse Aa nodig is om natuurlijke dynamiek en stroming in de beek te kunnen creëren. De wens van het waterschap is om 100 meter (10 ha/km) ruimte voor de Aa en 50 meter (5 ha/km) ruimte voor de Goorloop en Boerdonkse Aa te creëren, om daarmee een klimaatrobuust watersysteem te realiseren dat zowel ecologische doelen haalt als doelstellingen rondom droogte en wateroverlast.

Daarnaast wil het Waterschap waar nodig afspraken maken met grondeigenaren over incidentele inundatie. Door het Aa-dal in te richten als waterbuffer willen we bovendien de grondwaterstanden verhogen om in tijden van droogte te voorkomen dat grondwater wordt onttrokken door de beken en wordt afgevoerd naar zee.

We zetten in op de gewenste 50 en 100 meter zones en willen daarbij grondeigenaren langs de Aa zoveel mogelijk betrekken bij beheer en onderhoud van deze zones.

2.2. Natuur

In 1979 is door de Europese Commissie een Europese Vogelrichtlijn¹⁴ opgesteld, waarin Europese lidstaten zich verplichten om maatregelen te nemen ter bescherming van alle in het wild levende vogelsoorten in hun land. In 1992 is hier de Habitatrichtlijn¹⁵ bijgekomen, welke gericht is op bescherming van de Europese biodiversiteit, natuurlijke habitatten en wilde dier- en plantensoorten. Om te voldoen aan de vogel- en habitatrichtlijnen^{14,15} hebben alle Europese lidstaten beschermde natuurgebieden aangewezen die horen bij het fijnmazige Natura2000 netwerk.

In Nederland zijn de richtlijnen in 2015 doorvertaald naar de Wet natuurbescherming¹⁶, waarin regelgeving is opgenomen die de Nederlandse natuur, ook buiten de N2000 gebieden, moet beschermen. In het plangebied zijn geen Natura2000 gebieden aanwezig. Wel liggen er een aantal kleinere natuurgebieden en ecologische verbindingzones. Daarom geldt voornamelijk de algemene regelgeving rondom natuur uit de Wet natuurbescherming¹⁶ en Interim Omgevingsverordening Brabant¹⁰ die stelt dat alle handelingen met nadelig effect op de in het wild levende dieren en planten achterwege gelaten moeten worden. Waar dat niet mogelijk is dient dit zoveel mogelijk beperkt en gecompenseerd te worden. Daarnaast zijn landelijk soorten aangemerkt als beschermde soorten. Deze soorten en hun leefgebieden dienen extra te worden beschermd.

De natuuropgaven staan weergegeven op onderstaande kaart²⁵.

---

²⁵ Data:

Waterschap Aa en Maas. Legger oppervlaktewater: vispassages en stuwen. URL: https://maps.aaenmaas.nl/services/LEGGER_OPW/ows
Rijksoverheid. Atlas Leefomgeving: Natuurnetwerk Nederland. URL: <https://www.atlasleefomgeving.nl/kaarten>
Provincie Noord-Brabant. Natuurbeheerplan: Ambitiekaart Natuurtypen. URL: <https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=aadeed0954ee4cebaa058ed0ae6a4c40>

Natuur Aa-dal Noord

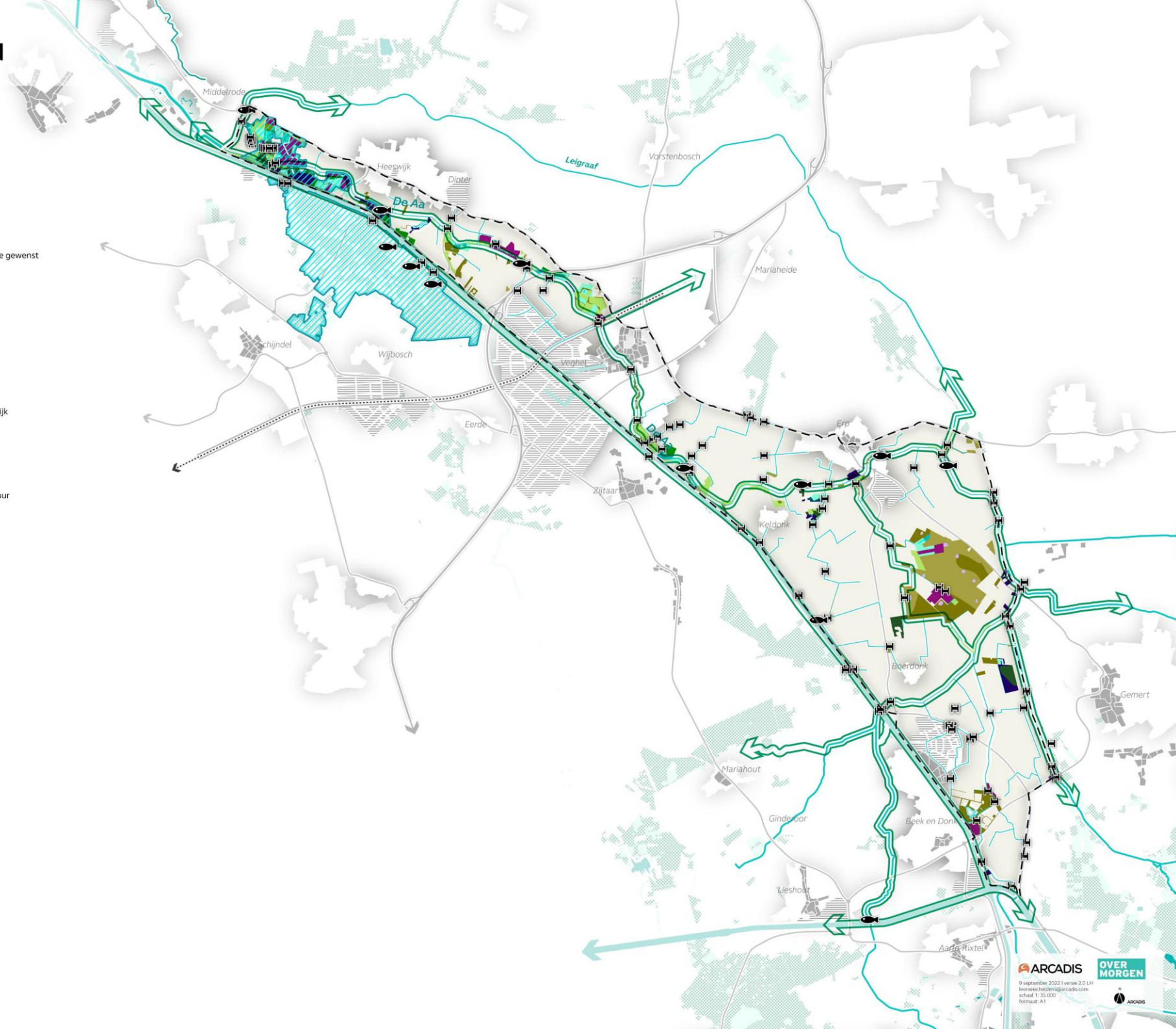
Projectgrens

Watersysteem

- Gerealiseerde stuwen - mogelijk vispassage gewenst
- Gerealiseerde vispassage
- EVZ
- Kanaal
- Primaire watergangen
- Natte natuurparel Wijboschbroek / Heeswijk

Ambitiekaart nieuwe natuur (april 2022)

- Zoekgebied & nog om te vormen naar natuur
- Hoog- en laagveenbos
- Rivier- en beekbegeleidend bos
- Wilgengriend
- Vochtig en hellinghakhout
- Vochtig bos met productie
- Droog bos met productie
- Haagbeuken- en essenbos
- Dennen-, eiken- en beukenbos
- Dynamisch moeras
- Nat schraalland
- Vochtig hooiland
- Ruigteveld
- Kruiden- of faunarijke akker & Kruiden- en faunarijke grasland
- Droge heide
- Zwakgebufferd ven & Zoete plas

2.2.1. Natuurnetwerk en Natte natuurparels

Het Natuurbeheerplan Brabant¹³ is een beleidskader om bovenstaand Europees, maar ook het nationale en provinciale natuur- en landschapsbeleid te realiseren. In dit Natuurbeheerplan¹³ zijn ook voor ons projectgebied een aantal natuurnetwerk opgaven vastgesteld. Zo ligt er nog een opgave voor het versterken van het Natuurnetwerk Brabant door het realiseren van ecologische verbindingzones van 25 meter breed (10 meter nat en 15 meter droog) tussen natuurgebieden. In het plangebied liggen deze langs de Aa en Boerdonkse Aa en vallen ze samen met de voorgenoemde zones van 50 tot 100 meter langs deze beken.

Daarnaast geeft het Natuurbeheerplan Brabant¹³ aan dat alle natte natuurparels volledig hersteld moeten worden, waarbij hydrologische en ecologische inrichtingsmaatregelen moeten leiden tot het verkrijgen van de natuurdoeltypen uit het Natuurbeheerplan¹³. In en vlak naast het plangebied ligt een natte natuurparel in het gebied bij Kasteel Heeswijk-Dinther (113,5 ha) en Wijboschbroek (532,9 ha). Deze parel is al grotendeels gerealiseerd; de resterende hydrologische en natuurherstel opgaven kunnen meegenomen worden bij de herinrichting van de Aa. Herstel van de natte natuurparel vraagt daarom nauwelijks extra ruimte ten opzichte van de voorgenoemde gewenste 100 meter brede zone langs de beek.

Bij enkele percelen rondom de Aa en bij 't Hurkske liggen nog kleine natuurgebieden met een opgave voor realisatie van nieuwe natuur vanuit het Natuurbeheerplan¹³. Binnen deze GGA gaan we op zoek naar kansen om deze natuurgebieden in te richten.

2.2.2. Biodiversiteit

De biodiversiteit staat er in Nederland en ook wereldwijd slecht bij. Door een combinatie van verstedelijking, industrie, uitstoot van gevaarlijke stoffen, versnippering van leefgebieden en intensieve landbouw zijn veel soorten verdwenen en zijn nog veel andere soorten bedreigd.

Recent heeft de Europese Commissie een Europese biodiversiteitsstrategie¹⁷ opgesteld met als doel om ten minste 30% van het Europees areaal op land en zee te beschermen en de biodiversiteit uiterlijk per 2030 op pad van herstel te zetten. Lidstaten moeten maatregelen nemen om beschadigde ecosystemen te herstellen.

Als onderdeel van de biodiversiteitsstrategie¹⁷ heeft de Europese Commissie half 2022 een voorstel aangenomen voor een nieuwe Wet natuurherstel¹⁸. Wanneer deze precies in werking treedt is nog niet duidelijk. De wet bevat een overkoepelend doel voor het herstel van natuur in Europese land- en zeegebieden en bindende hersteldoelen voor specifieke habitats en soorten. Doel is dat maatregelen die volgen uit deze nieuwe wet in 2030 minstens 20% van de land- en zeegebieden in de Europese Unie dekken, en in 2050 alle ecosystemen die herstel nodig hebben.

Op dit moment wordt daarnaast landelijk gewerkt aan een richtlijn voor behoud, herstel en versterking van de Nederlandse biodiversiteit. De verwachting is dat dit document eind 2022 gereed is en een verplichting zal bevatten om versterking van biodiversiteit mee te nemen in ruimtelijke ontwikkelingen. Het beleid dat volgt uit deze richtlijn zal impact hebben op de activiteiten en het landgebruik in het plangebied. In welke mate is op dit moment nog niet te voorspellen.

Onze wens is om biodiversiteit vooruitlopend op landelijke regelgeving al te beschermen bij gebiedsprocessen in het plangebied, om verdere achteruitgang tegen te gaan. Waar we kansen zien om biodiversiteit te versterken pakken we die mee.

2.2.3. Stikstof

De natuur van Nederland lijdt onder een verhoogde stikstofdepositie, welke in een aantal (Natura2000-) gebieden ook de kritische depositiewaarden overschrijdt. Deze depositie bestaat uit verschillende verbindingen, zoals nitraat en ammoniak, en komt onder andere vrij bij de industrie en bouw, het verkeer en de landbouw. Vanuit de Wet natuurbescherming¹⁶ en Europese Vogel- en Habitatrichtlijn^{14,15} heeft Nederland de verplichting om deze kwetsbare natuur te beschermen en versterken. Daarbij hebben voorgenoemde sectoren de verplichting gekregen om de uitstoot van stikstof te verminderen. In de industrie en bouw betekent dit concreet dat nieuwe activiteiten niet vergund worden wanneer deze de stikstofdepositie op Natura2000-gebieden verhogen. In het verkeer is de belangrijkste maatregel de snelheidsrestrictie van snelwegen tot 100 km/uur.

Voor de landbouw heeft het Rijk in 2017 een Besluit emissiearme huisvesting¹⁹ vastgesteld, ten einde de ammoniakuitstoot in de landbouw terug te dringen en de natuur te beschermen tegen een stikstofoverschot. In juli 2022 is vervolgens een startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)⁵ naar buiten gebracht. Deze notitie omvat doelstellingen om de emissie van stikstof (uitgedrukt in kton ammoniak (NH₃)) landelijk te reduceren ten einde de Natura2000 gebieden te beschermen. Provincies hebben tot juli 2023 de tijd om de stikstof emissiereductiedoelen en andere doelen uit het NPLG⁵ voor hun provincie te stellen en plannen te maken om de doelstellingen te halen. Het NPLG⁵ stelt dat landbouw de grootste bijdrage heeft aan de uitstoot van ammoniak en daarom wordt de focus gelegd op reductie van de uitstoot in de landbouw.

De zonering als gepresenteerd in de omstreden kaart met 'richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied' voor stikstof uit het NPLG²⁶ wordt in Brabant niet gebruikt. Wel heeft de provincie zich geconformeerd aan de verwachte emissiereductie voor de hele provincie. In het plangebied zijn geen Natura2000 gebieden aanwezig. Daarom kiezen wij als gebiedspartijen ervoor om de urgentie op het reduceren van stikstof als inspanningsverplichting mee te nemen bij de gebiedsontwikkelingen en elke kans voor reductie van de uitstoot aan te grijpen. Daarnaast geven we bij meer duidelijkheid van de provinciale doelstellingen gezamenlijk aan tafel duiding aan de betekenis van de stikstofdoelen voor het plangebied.

Wat al wel vaststaat is dat de agrariërs in het plangebied per 2024 emissiearme stallen dienen te hebben gerealiseerd. Op deze regel zijn natuurinclusieve boeren uitgezonderd. De maatregel is bedoeld om de uitstoot van ammoniak uit de veehouderij te minimaliseren. De maatregel komt voort uit het Besluit emissiearme huisvesting¹⁹ en is ook opgenomen in de Interim Omgevingsverordening Brabant¹⁰ en Natuurbeheerplan Brabant¹³.

---

²⁶ Rijksoverheid. Richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied. URL: <https://www.aanpakstikstof.nl/binaries/aanpakstikstof/documenten/publicaties/2022/06/10/richtinggevende-emissiereductiedoelstellingen-nederland/Richtinggevende+emissiereductiedoelstellingen+Nederland.pdf>

2.3. Klimaat

In 2013 is een Energieakkoord²⁰ vastgesteld en ondertekend door een breed scala aan partijen. Dit akkoord bevatte de eerste afspraken rondom de energietransitie. In 2019 is vervolgens een Klimaatakkoord¹⁸ vastgesteld, waarin veel van de in het Energieakkoord²⁰ opgenomen afspraken integraal zijn verwerkt. Dit Klimaatakkoord²¹ wordt elke 5 jaar opnieuw vastgesteld. Uit dit Klimaatakkoord²¹ volgde het Klimaatplan 2021-2030²³, waarin mitigatie beleid is opgenomen per sector. De Klimaatwet²² legt de juridische grondslag voor het klimaatmitigatiebeleid in het Klimaatplan 2021-2030²³.

Daarnaast is in 2018 voor het eerst een Deltaplan Ruimtelijke adaptatie²⁷ opgesteld als onderdeel van het landelijke Deltaprogramma²⁸. Dit programma wordt jaarlijks geüpdatet en bevat de landelijke doelen op gebied van hittestress, wateroverlast, overstromingen en droogte. De opgaven voor wateroverlast, overstromingen en droogte zijn beschreven bij het hoofdstuk Water in 2.1.1.

In oktober 2022 komt ook een vervolg op het Nationaal Programma Landelijk Gebied⁵ waarin aanvullende doelen worden gesteld voor klimaat en water. Ook deze uitkomsten zullen we als gebiedspartijen met elkaar bespreken en doorvertalen naar opgaven en doelen voor ons plangebied. Daarbij tonen we lef, bepalen we vooruitlopend op de nieuwe richtlijnen de richting voor het projectgebied en stellen we bij waar nodig.

---

²⁷ Rijksoverheid. Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie URL: <https://klimaatadaptatienederland.nl/overheden/deltaplan-ra/>

²⁸ Rijksoverheid. Deltaprogramma 2022. URL: <https://www.deltaprogramma.nl/documenten/publicaties/2021/09/21/dp2022-nl-printversie>

Klimaat Aa-dal Noord

Projectgrens

Natuurbrandgevoeligheid huidige situatie

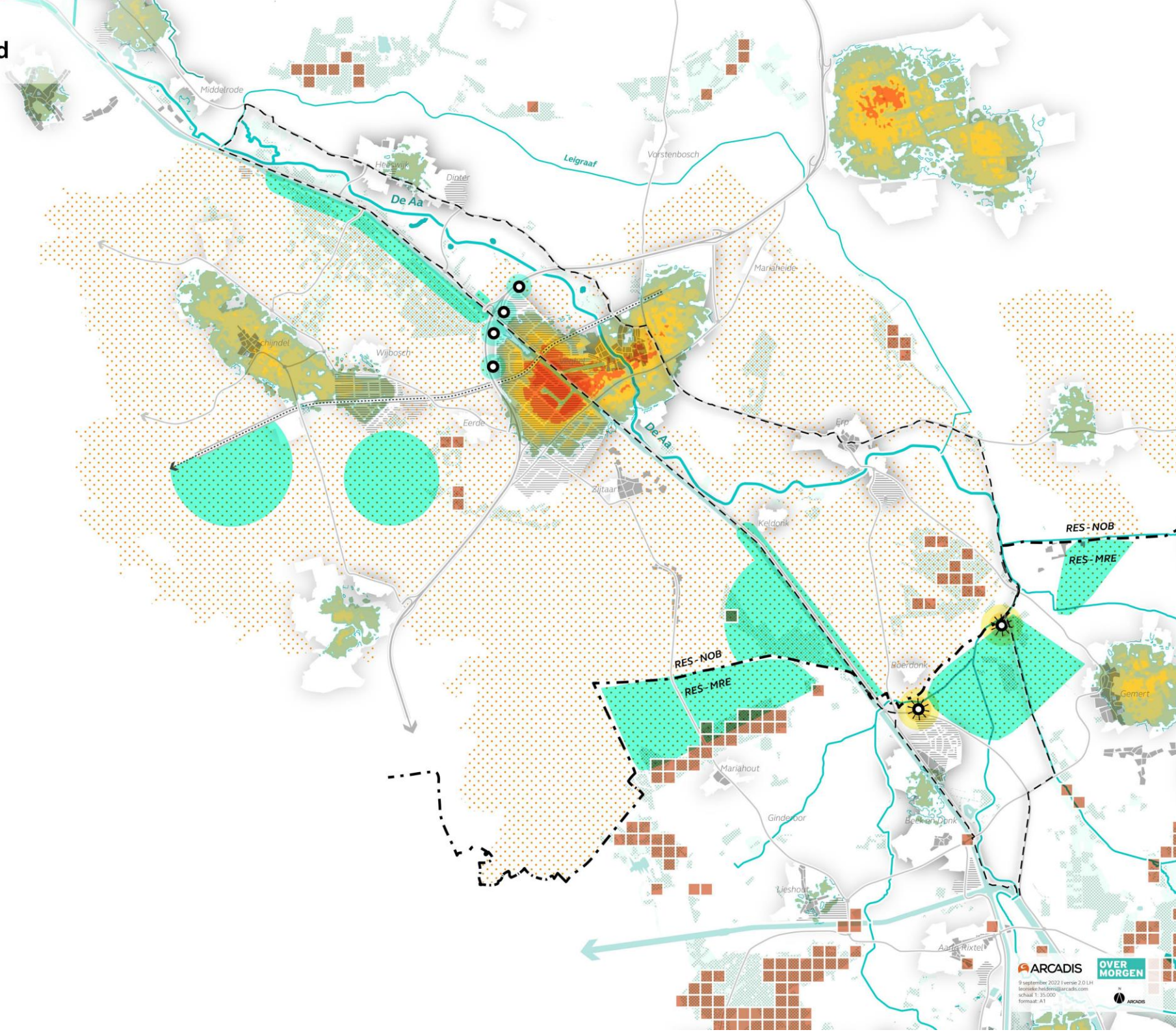
Hoog

Stedelijk hitte-eilandeffect

1-1.2 °C
 1.2-1.4 °C
 1.4-1.6 °C
 1.6-1.8 °C
 1.8-2.0 °C
 >2.0 °C

Energie

Grens RES-regio
 Zoekgebied zonne-energie
 Vergunde zonneparken
 Zoekgebied windenergie
 Geplande windturbines

2.3.1. Klimaatmitigatie

In het plangebied dienen alle sectoren evenredig bij te dragen aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. Daarbij gaat het onder andere om de uitstoot van CO₂ uit landbewerking, industrie, transport, en bouw, en methaan (CH₄) en lachgas (N₂O) in de veeteelt. Voor elke sector zijn afspraken gemaakt in het Klimaatakkoord²¹. Deze zijn leidend bij toekomstige ontwikkelingen binnen de sectoren.

Daarnaast wordt op dit moment nog gewerkt aan een vervolg op het Nationaal Programma Landelijk Gebied⁵, welke aanvullende doelen voor klimaat zal bevatten. Welke impact deze doelen hebben op de activiteiten binnen het plangebied is nog niet duidelijk. Onze verwachting is dat alle partijen verder zullen worden gestimuleerd om hun uitstoot van broeikasgassen terug te dringen.

De veehouderij heeft in het Klimaatakkoord²¹ afspraken gemaakt over het optimaliseren van veevoer en verbeteren van de verwerking en opslag van mest om de uitstoot van methaan terug te dringen. Ook de voorgenoemde emissiearme stallen moeten bijdragen aan het terugdringen van de methaanuitstoot. Daarnaast zijn in het Klimaatakkoord²¹ met de agrarische sector afspraken op hoofdlijnen gemaakt over het uitbreiden van het areaal natuurgebied, herstellen van landschappelijke structuren, beperken van ontbossen en aanplanten van nieuwe bomen, om CO₂ slim vast te leggen in het landgebruik. Voor een overzicht van de gemaakte afspraken, zie onderstaande afbeelding.

Figuur 2. Afspraken Landbouw en Landgebruik in Klimaatakkoord²¹.

In haar Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ geeft de gemeente Laarbeek aan een 49% reductiedoelstelling te hebben voor CO₂ uit energievoorziening in 2030. Voor Bernheze is dat 49-55%, aldus haar Inspiratiedocument Omgevingsvisie Bernheze³⁰, met een doel voor 0.06 TWh/jaar duurzame energieopwekking binnen de gemeente. Daarnaast moeten woningen en gebouwen binnen de gemeente worden losgekoppeld van het aardgasnetwerk en andere fossiele brandstoffen.

Het projectgebied van Aa-dal Noord ligt in twee Regionale Energiestrategie Regio's (RES): RES Noordoost Brabant³¹ voor het deel in de gemeenten Bernheze en Meierijstad, en RES Metropoolregio Eindhoven³² in de gemeente Laarbeek. Voor de opwek van duurzame energie zijn in de RES Noordoost Brabant³¹ nog geen duidelijke afspraken opgenomen voor de zoekgebieden voor zon op land. Wel zijn een aantal geplande windturbines en een zoekgebied wind op land opgenomen in het projectgebied.

In de RES Metropoolregio Eindhoven³² is binnen het projectgebied geen zoekgebied zon of wind op land opgenomen. Binnen het plangebied liggen wel een aantal no-regret plekken waar grote daken beschikbaar zijn om vol te leggen met zonnepanelen en twee vergunde zonneparken. Gemeente Laarbeek houdt de optie voor de aanleg van meer zonneparken voor duurzame energieopwekking in de toekomst open. Daarbij loopt de gemeente wel aan tegen een belangrijk knelpunt: netbeheerder TenneT kondigde op 9 juni 2022 aan te maken te hebben met structurele netcongestie in Brabant en Limburg, waardoor nieuwe bedrijven en energieproducenten niet meer aangesloten konden worden op het stroomnet³³. Op 9 september 2022 werd echter naar buiten gebracht dat slim toepassen van congestiemanagement deze problemen gedeeltelijk kan oplossen, waardoor per december weer meer ruimte beschikbaar komt op het net³⁴.

Klimaatmitigatie nemen we mee in de GGA vanuit de wettelijke afspraken en regelgeving. Daarbij nemen we de energietransitie mee als koppelkans in de GGA.

---

²⁹ Gemeente Laarbeek. Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek December 2021. URL: <https://www.laarbeek.nl/sites/default/files/Publieksvriendelijke-Omgevingsvisie.pdf>

³⁰ Gemeente Bernheze. Inspiratiedocument Omgevingsvisie Bernheze. URL: <https://samenbernheze.nl/omgevingsvisie/documenten+omgevingsvisie/HandlerDownloadFiles.ashx?idnv=2158400>

³¹ Energie Werkplaats Brabant. RES NOB 1.0 Definitief. URL: <https://www.energieworkplaatsbrabant.nl/res/res+noordoost+brabant/publicaties+en+rapporten+overzicht/regionale+energiestrategie+10/HandlerDownloadFiles.ashx?idnv=1929468>

³² Metropoolregio Eindhoven. RES 1.0. URL: <https://www.energieregionre.nl/PageByID.aspx?sectionID=226876&contentPageID=2053730>

³³ Rijksoverheid. Kamerbrief congestie op het elektriciteitsnet in Limburg en Noord-Brabant. URL: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-0902cdc12d4074edfd51a89b5e48351066bf8a94/1/pdf/congestie-op-het-elektriciteitsnet-in-limburg-en-noord-brabant.pdf>

³⁴ Netbeheer Nederland. Oplossing voor netcongestie in Noord-Brabant en Limburg. URL: <https://www.netbeheernederland.nl/nieuws/oplossing-voor-netcongestie-in-noord-brabant-en-limburg-1551>

2.3.2. Klimaatadaptatie

Door toenemende klimaatverandering krijgt Nederland steeds meer te maken met weersextremen als droogte, wateroverlast en hitte. De effecten van droogte en wateroverlast zijn beschreven bij de wateropgaven in hoofdstuk 2.1.

Het effect van hitte is sterker in het zuidoosten van het land dan in het noordwesten. Dit leidt tot hittestress: door hoge gevoelstemperaturen ontstaan gezondheidsklachten. Deze hittestress is het sterkst in stedelijk gebied, door het grote versteende oppervlak. Dit heet ook wel het hitte-eiland effect en is weergegeven op bovenstaande kaart. Ook binnen het plangebied, en dan met name in Veghel, hebben bebouwde omgevingen te maken met sterkere hittestress dan het landelijk gebied.

In het landelijk gebied van het Aa-dal is in mindere mate ook sprake van hittestress. Door een combinatie van hitte en droogte neemt hier bovendien de kans op natuurbranden toe. Op dit moment heeft vrijwel het hele plangebied al te maken met een middelmatige kans op natuurbranden. Binnen natuurgebied 't Hurkske is deze kans zelfs al groot, zie bovenstaande kaart. De Klimateffectatlas³⁵ laat zien dat in 2050 naar verwachting zowel het gebied met middelgrote kans op natuurbranden als het gebied met grote kans in areaal zijn toegenomen.

Verminderen van het versteend oppervlak en toevoegen van verkoelende elementen als groen- en watervoorzieningen moeten bijdragen aan het verminderen van hittestress op industrieterreinen en binnen de bebouwde omgeving. In het landelijk gebied kan verhogen van de grondwaterstanden al resulteren in verminderde droogteproblematieken en daarmee verminderde kans op natuurbranden.

We vinden klimaatadaptatie een belangrijk onderdeel bij ontwikkelingen in de bebouwde omgeving, landbouw en industrieterreinen. Echter leggen we niet de focus op dit onderdeel, maar nemen we het mee als koppelkans.

2.4. Agrarisch toekomstperspectief

De landbouw is de afgelopen jaren steeds meer onder druk komen te staan door opgaven in het landelijk gebied. De sector heeft op dit moment al te maken met richtlijnen op gebied van klimaat, stikstof, gebruik van bestrijdingsmiddelen, natuurbescherming en waterkwaliteit^{5,6,7,8,9,10,16,19,21,36,37}. Een aantal documenten waar op dit moment nog aan wordt gewerkt, zoals een vervolg op het Nationaal Programma Landelijk Gebied⁵ en een richtlijn voor de bescherming van biodiversiteit, zullen waarschijnlijk de druk op de huidige wijze van landbouw verder vergroten. De precieze impact van deze documenten is op voorhand niet te voorspellen, maar de verwachting is dat deze documenten richtlijnen zullen bevatten voor verdere innovatie en/of extensivering, instandhouding van een gezonde bodem en omschakeling naar natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Welke impact de beleidsopgaven precies hebben op individuele agrarische ondernemingen binnen het plangebied, en wat de huidige situatie voor ondernemers is, wordt in deelgebieden uitgezocht met behulp van keukentafelgesprekken (zie hoofdstuk 3: Uitvoeringsstrategie).

³⁵ Klimateffectatlas. URL: <https://www.klimateffectatlas.nl/nl/>

³⁶ Rijksoverheid. Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0021670/2021-07-01>

³⁷ Rijksoverheid. Wet ruimtelijke ordening. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0020449/2021-07-01>

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid³⁸ (GLB) van de Europese Commissie is bepalend voor de ontwikkelrichting van de landbouw. Dit beleid kent ook een belangrijk financieel instrument om de landbouw (bij) te sturen. Recent heeft de Europese Commissie in aanvulling hierop de 'Farm to Fork'³⁹ strategie vastgesteld, welke als doel heeft om voedselsystemen in Europa eerlijk, gezond en milieuvriendelijk te maken. Het GLB heeft daarbij de doelstelling om de landbouw een betere marktpositie te geven en daarmee zoveel mogelijk zelfvoorzienend en inkomensonafhankelijk te maken van externe budgetten. Door middel van gerichte subsidies zet Europa in op een duurzame, natuurinclusieve landbouw waarbij een verschuiving plaatsvindt van marktordening naar plattelandsontwikkeling en innovatie.

De toenemende druk op de agrarische sector zorgt voor spanning en onzekerheid bij de betrokken partijen. Ondernemers hebben daarbij ook hulp nodig bij financiering van transities op hun bedrijven. Het zoeken naar voldoende economisch en sociaal toekomstperspectief en bieden van duidelijkheid voor agrariërs vinden we daarom randvoorwaardes voor ontwikkelingen in het plangebied van het Aa-dal Noord. Ons doel is om zoveel mogelijk agrariërs in het gebied te behouden en samen met hen te zoeken naar mogelijkheden voor het doorvoeren van duurzame bedrijfstransities voor een langere periode. Daarnaast willen wij als gebiedspartijen de agrariërs belonen voor de maatschappelijke (ecosysteem)diensten die zij leveren, zoals het bijdragen aan schone lucht, verhogen van de biodiversiteit en vastleggen van CO₂.

De landbouwtransitie willen wij niet zomaar stimuleren, maar op een goed ingepaste manier die past bij het innovatieve karakter van de agrarische sector in het plangebied. Daarbij zoeken we via individuele casussen naar collectieve oplossingen voor meerdere ondernemers, waarbij we ook de huidige gronddruk willen verminderen die op dit moment agrariërs beperkt om te extensiveren. Een combinatie van opkoop, afwaardering en herverkaveling kan bijdragen aan een versnelde realisatie van beleidsdoelen. Daarbij staan vrijwillige maatregelen op bedrijfsniveau voorop, waarbij we goed rekening houden met vereisten vanuit wet- en regelgevingen.

---

³⁸ European Commission. Common Agricultural Policy. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview_en

³⁹ European Commission. Farm to Fork Strategy. URL: https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en

2.5. Recreatie en cultuurhistorie

2.5.1. Erfgoed

Aa-dal Noord is rijk aan cultuurhistorisch erfgoed. Dit erfgoed willen we beschermen en behouden, en waar mogelijk versterken. Dit brengt mogelijk beperkingen voor andere koppelkansen, zoals de energietransitie. Zo geeft de gemeente Bernheze in haar Erfgoedvisie Bernheze 2020-2030² aan dat eventuele aanpassingen, zoals aanleg van zonneparken en zonnepanelen op daken, niet zichtbaar mogen zijn in cultuurhistorisch waardevolle gebieden en op monumentale gebouwen.

De gemeente ziet de agrarische sector met hun invloed op het landschap en de samenleving ook als een belangrijke cultuurhistorische waarde. Mede hierom wil de gemeente graag in samenwerking met de agrariërs werken aan behoud van het erfgoed in de gemeente. Gemeente Laarbeek geeft in haar Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ daarnaast aan dat de historische uitstraling van de kernen in stand moet worden gehouden. Gemeente Meierijstad geeft aan op dit moment te werken aan een erfgoedvisie. Daarin neemt de gemeente ook groen erfgoed mee: historische groen aanleggen en cultuurlandschappen, zoals tuinen, parken, woonwijken, verdedigingswerken, begraafplaatsen, houtwallen, bossen, buitenplaatsen en landgoederen.

We nemen behoud van het cultuurhistorisch erfgoed mee als randvoorwaarde en de versterking van het erfgoed mee als koppelkans bij ontwikkelingen in het Aa-dal Noord.

2.5.2. Recreatie

Aa-dal Noord is een aantrekkelijk gebied voor recreatie. Voor de gemeente Bernheze is recreatie op en langs de Aa erg belangrijk. Een aantal recreatieve en cultuurhistorische bedrijven langs de Aa hebben zich verenigd in de Aa-Landers⁴⁰ (zie onderstaande kaart voor de locatie van deze bedrijven). Dit zijn belangrijke recreatieve voorzieningen voor met name de gemeente Bernheze. In de Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ geeft de gemeente aan dat toerisme en recreatie moeten worden gepromoot zonder rust en ruimte te verstoren.

Oplossen van andere opgaven, zoals het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie, maken het gebied ook direct aantrekkelijker voor toerisme. Daarom zien we recreatie als een koppelkans die een breder draagvlak kan creëren voor eventuele oplossingen voor andere opgaven.

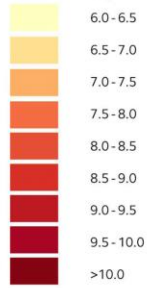
⁴⁰ Aa-Land. Het land rondom rivier de Aa. URL: <https://aa-land.nl/aa-land/>

Koppelkansen Aa-dal Noord

 Projectgrens

Milieugezondheidsrisico (%)

Bestaande recreatieve/cultuurhistorische bedrijven

 Recreatief bedrijf

1. Bij Daan / Van Zogel Catering
2. Koffie- & Theehuis Koekkoek
3. De Kersouwe
4. Berne Abdijbier
5. IVN Bernheze
6. Raadhuis Dinther suites
7. De Meesters van de Halm
8. De Kilsdonkse Molen
9. Cultuur Haven Veghel
10. Hoeve Baerlo
11. Stichting Korenmolen De Hoop Keldonk

Bestaande zorgboerderijen

 Zorgboerderij

- A. Zorgboerderij De Liesvelden
- B. Woon-Zorgboerderij 'De Trent'
- C. Zorgboerderij Leekzicht
- D. Zorgboerderij 'T Ham
- E. Zorgboerderij Tónnieje-Hoeve

2.6. Overige opgaven

2.6.1. Verstedelijking

De Omgevingswet⁴¹ stuurt op een veilige en gezonde leefomgeving. Hieronder valt ook de zorg voor voldoende en goede woonruimte. De drie aangesloten gemeentes geven aan dat de vraag naar woningen in hun gemeente toeneemt. Kwantitatief gaat het in de gehele gemeente Meierijstad om ongeveer 5750 woningen en in de gemeente Bernheze om ongeveer 2400 woningen.

De gemeente Meierijstad geeft in de Woonvisie Meierijstad⁴² aan dat Veghel voornamelijk te maken krijgt met groeiende vraag naar betaalbare huurwoningen en appartementen. Wens van de gemeente is om de woningen zoveel mogelijk bij te bouwen door in te breiden. Echter staat er druk op Veghel, waardoor wellicht buiten de bestaande dorpsranden gezocht moet worden naar ruimte voor woningen: bijvoorbeeld in leegkomende agrarische bebouwing.

In de Kernrandvisie Heeswijk-Dinther geeft de gemeente Bernheze aan dat het als doel heeft om grond open te houden voor agrarische activiteiten. Daarnaast werkt de gemeente op dit moment aan een verstedelijkingsakkoord voor het stedelijk gebied, waarbij ze aangeeft dat wonen zoveel mogelijk wordt gebundeld rondom de kernen. Dit is ook meegenomen in het Inspiratiedocument Omgevingsvisie Bernheze³⁰, waarin de gemeente ook aangeeft dat de toenemende vraag naar woningen samenloopt met de vergrijzing in de gemeente.

De gemeente Laarbeek geeft aan dat het te maken heeft met een grote influx van mensen uit Eindhoven. Daarbij geeft de gemeente in haar Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ aan alleen nog maar ruimte-voor-ruimte woningen toe te voegen als onderdeel van grotere ontwikkelingen, en het tekort aan woningen voor ouderen en arbeidsmigranten zoveel mogelijk op te lossen nabij voorzieningen in de kernrand.

De gemeentes geven aan dat ze het tekort aan woonruimte meenemen als koppelkans in de GGA. Daarbij zoeken we ook naar eventuele nieuwe woonconcepten, zoals de Peel Natuurdorpen, waarin wordt gezocht naar combinaties van functies als nieuwe natuur, wonen en landbouw.

2.6.2. Gezondheid en inclusiviteit

In haar Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ geeft de gemeente Laarbeek aan te maken te krijgen met een toenemend aantal mensen met dementie. Om deze toename op te vangen moet in de gehele gemeente gezocht worden naar oplossingen, zo ook in het plangebied. Gedacht kan worden aan het combineren van agrarische activiteiten met zorgfunctie op zorgboerderijen (zie voor huidige zorgboerderijen bovenstaande kaart).

In het Inspiratiedocument Omgevingsvisie Gemeente Bernheze³⁰ geeft de gemeente Bernheze daarnaast aan dat de fysieke leefomgeving dermate ingericht moet worden dat inwoners gestimuleerd worden om naar buiten te gaan en te bewegen, hitte en wateroverlast geminimaliseerd worden en schadelijke effecten van slechte omgevingskwaliteit voorkomen moeten worden (zie voor milieugezondheidsrisico⁴³ bovenstaande kaart). Ook Waterschap Aa en Maas geeft in haar Waterbeheerplan 2022-2027¹² aan rekening te houden met toenemende gezondheidsrisico's door veranderingen in het watersysteem, zoals

---

⁴¹ Rijksoverheid. Omgevingswet. URL: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet>

⁴² Gemeente Meierijstad. Woonvisie Meierijstad. URL:

https://www.meierijstad.nl/Alle_onderwerpen/Wonen_en_bouwen/Beleid_en_regels/Beleid_woningbouw_en_herontwikkeling/Woonvisie_Meierijstad

⁴³ Atlas van de leefomgeving. Milieugezondheidsrisico 2016. URL: <https://www.atlasleefomgeving.nl/kaarten>

een forse toename van blauwalg en botulisme in warme periodes, en binnenstedelijke overstromingen tijdens piekbuien.

Daarnaast zet de gemeente Bernheze in haar Inspiratiedocument Omgevingsvisie Gemeente Bernheze³⁰ in op een inclusieve samenleving, waar iedereen mee moet kunnen en mogen doen in de maatschappij, ongeacht gender of (migratie)achtergrond.

Binnen deze GGA nemen we de twee thema's mee als koppelkansen bij verdere ontwikkelingen. Bestaande voorbeelden hiervan zijn onder andere de zorgboerderijen in Aa-dal Noord.

2.6.3. Circulariteit

Zowel de gemeente Bernheze als Waterschap Aa en Maas geven aan zuinig om te willen gaan met grondstoffen. Daarnaast willen ze de belasting van productie van energie, materialen, producten en voedsel op bodem, water en lucht verminderen. We nemen circulariteit mee als koppelkans binnen deze GGA. Doel daarbij is om te voorkomen dat problemen worden afgeschoven op volgende generaties.

2.6.4. Mobiliteit

De infrastructuur binnen het plangebied heeft een aantal knelpunten. Zo kan verbreding van de N279 als ruimtevrager een knelpunt vormen voor realisatie van andere doelstellingen. Daarnaast geeft de gemeente Laarbeek in haar Omgevingsvisie Buitengebied Laarbeek²⁹ aan dat de 60 km/h wegen nog niet voldoen aan de richtlijnen van Duurzaam Veilig en dat ze de afname van commercieel en recreatief medegebruik van de water infrastructuur willen tegengaan. De gemeente Bernheze geeft in haar Inspiratiedocument Omgevingsvisie Bernheze³⁰ aan dat de infrastructuur onder druk staat door oplopende verkeersdruk, krappe plattelandswegen met conflicterende vervoersmodaliteiten, toenemend recreatief verkeer, verkeersveiligheid en de omgevingseffecten daarvan.

---

3. Uitvoeringsstrategie

In het vorige hoofdstuk zijn de verschillende opgaven uitgewerkt, en waar mogelijk op kaart gezet. Wij als gebiedspartijen vinden het belangrijk om geen praatclub te zijn, maar echt stappen te zetten om deze opgaven op te lossen. Dat vraagt om een gedegen uitvoeringsstrategie, waarvoor we hier een eerste aanzet doen. Deze strategie wordt in het verloop van de GGA verder uitgediept, aangevuld en waar nodig bij nieuwe inzichten aangepast.

3.1. Onze visie

De uitdaging is om de opgaven in het gebied te integreren. De Omgevingswet⁴¹ legt overheden deze taak ook op en vraagt om ontwikkelingen op hun grondgebied te integreren. Om deze integratie te laten slagen hebben we in deze verkenning een aantal basisuitgangspunten opgesteld die we hierbij gebruiken. We hanteren het principe: bodem- en watersysteem is leidend en volgen daarmee het NPLG⁵ en de Omgevingswet⁴¹. We gaan optimaal om met water, voorkomen overlast van piekbuien, verhogen grondwaterstanden en verbeteren de bodem- en waterkwaliteit. Daarnaast bewegen we mee met ontwikkelingen die nog op ons afkomen en vergroten we de weerbaarheid van het gebied tegen klimaatinvloeden. Daarbij gaan we zuinig om met bestaande en nieuwe grondstoffen en voorkomen we afwenteling van opgaven op de volgende generaties. Ook streven we naar een landbouw die bedrijfseconomisch gezien toekomstbestendig is en voldoet aan of helpt bij het bereiken van andere principes.

Integraal werken betekent voor ons dat we belangen van alle belanghebbers evenwichtig afwegen. Dit om te voorkomen dat we werken aan éézijdige oplossingen. Daarbij is het uitgangspunt dat we alle kleine stappen faciliteren die in meer of mindere mate de goede richting op gaan, ook als deze niet volledig onze doelen realiseren. Met inachtneming van wettelijke regelgeving streven we daarbij niet per definitie naar maximale resultaten, maar naar de optimale situatie voor het projectgebied.

Alle voorgenoemde opgaven vragen om ruimte in het plangebied. Daardoor ontstaat gronddruk. Om deze druk te verminderen vinden wij het belangrijk om aan te sluiten bij de huidige en toekomstige gronddynamiek en deze waar mogelijk te faciliteren, bijvoorbeeld door het slim koppelen van maatregelen als natuurontwikkeling en energieopwekking. Daarbij ligt de focus bij de uitvoering van de GGA op het realiseren van de wateropgaven, met bijbehorende natuurdoelen en landbouwtransitie, en afhankelijk van de uitkomst van het huidige stikstofdebat (september '22) op aanvullende opgaven voor stikstof.

We realiseren ons goed dat we praten over de gronden en activiteiten van ondernemers, grondeigenaren en gebruikers van het gebied. De maatregelen die volgen uit de verschillende opgaven hebben op deze mensen directe impact. Daarom maken we gebruik van de ondernemerskracht waar het Aa-dal bekend om staat, en de mogelijke ontwikkelingen in denken en doen die deze partijen zelf laten zien. Onze ervaring leert dat deze gecombineerde top-down én bottom-up aanpak in een gebiedsgerichte benadering kan leiden tot allerlei slimme combinaties en koppelkansen. Wij staan open voor deze kansen en willen deze vanuit een positieve grondhouding omarmen: zowel de doelen als het gebied zetten we centraal!

Om deze visie op de uitvoering vorm te geven splitsen we het projectgebied op in kleinere deelgebieden. Deze deelgebieden dienen als springwiel voor verdere samenwerking tussen onze partijen. Binnen deze deelgebieden brengen we de opgaven goed in beeld. We gaan we door middel van keukentafelgesprekken in gesprek met grondeigenaren, ondernemers en grondgebruikers over de opgaven in hun deelgebied en hun toekomstwensen, -mogelijkheden en knelpunten. Binnen deze deelgebieden gaan we samen met grondeigenaren en inwoners aan de slag om de opgaven en koppelkansen te realiseren.

3.2. Deelgebieden

Doel is om de indeling in deelgebieden gebiedsdekkend te maken. Voor het merendeel van het projectgebied betekent dit dat nog nieuwe deelgebieden gevormd en opgestart moeten worden. Met drie deelgebieden is al een start gemaakt. Het gaat daarbij om gebiedsprocessen rondom Kasteel Heeswijk (gebiedsproces Kameren), langs de Aa in Bernheze en op Landgoed Eyckenlust in Beek en Donk. Deze deelgebieden zijn in verschillende fases van ontwikkeling.

In het **gebiedsproces Kameren** zijn de eerste gesprekken met de 7 aanwezige agrarische ondernemers inmiddels gevoerd. Deze gesprekken waren inventariserend ingestoken, met als doel inzicht verkrijgen in de huidige plannen voor bedrijfsvoering en het verbinden van individuele bedrijfsontwikkelingen met de bredere gebiedsontwikkelingen. De aanwezige agrariërs staan open voor een gesprek over het opstarten van een gebiedsproces. Wens voor het vervolg is om de op het Landgoed aanwezige opgaven in samenhang en in samenspraak met de agrariërs en gebiedspartijen te benoemen en op te pakken. Hiervoor moet ook financiering gezocht worden. GGA Aa-dal Noord kan daarbij dienen als kapstok, waarbij de partijen makkelijk met elkaar kunnen schakelen en samen kunnen werken om de financiering rond te krijgen.

In het **gebiedsproces Bernheze** worden op dit moment keukentafelgesprekken gevoerd met agrariërs langs de Aa over hun ontwikkelwensen en maatregelen voor de beekontwikkelopgave vanuit de KRW. Door het proces van onderop in te steken komen veel kansen in beeld om de doelstellingen vanuit de verschillende overheden in het gebied te realiseren, op zo'n manier dat de ondernemers er beter van worden. Onze GGA kan veel voor het proces betekenen door een evenwichtige afweging te maken over wat wel en niet kan in het gebied, en afspraken te maken om de te maken plannen ook tot uitvoering te brengen.

Op **Landgoed Eyckenlust** zijn de plannen al wat verder gevorderd. Doel van de eigenaars is om het landgoed zo goed mogelijk te herstellen naar de oorspronkelijke staat. Daarbij is de huidige visie opgesteld op basis van vijf thema's, welke deel zijn van de opgaves die in het gebied spelen: natuur en groen, erfgoed en historie, wonen en verbinden, weg en water, en cultuur en maatschappij. Het Landgoed heeft behoefte aan betere afstemming met de benodigde partijen om financiering en fundatie rond te krijgen. GGA Aa-dal Noord biedt het Landgoed een platform om het plan integraal in te richten en tot uitvoering te brengen. Daarbij is nog nadere afstemming nodig om het huidig opgestelde plan waar nodig aan te passen aan de opgaven zoals geïdentificeerd in deze GGA.

In het overige deel van Aa-dal Noord zijn nog geen concrete initiatieven opgestart. Dit gebied splitsen we verder op, waarbij een inventariserende kaart van Waterschap Aa en Maas een mogelijke indeling geeft. Bij de indeling van deelgebiedsprocessen houden we met de bij de GGA betrokken partijen inventariserende gesprekken over de nut en noodzaak van een gebiedsproces in die regio, welke partijen bij de deelgebied werkgroep aan moeten sluiten, en hoe dit georganiseerd kan worden rekening houdend met beschikbare capaciteit en arbeidsmarkt.

3.3. Gebiedsprocessen en projecten

Deze gebiedsgerichte processen brengen we samen in een uitvoeringsprogramma voor Aa-dal Noord. Dit programma is nog in ontwikkeling (zie hoofdstuk 5). Eventuele nieuwe initiatieven, processen en projecten nemen we op wanneer deze duidelijk worden. De nieuwe deelgebieden zullen na de inventarisatie hierin worden opgenomen.

Op onderdelen zal ook nader onderzoek nodig zijn om scherp te krijgen welke keuzes we moeten maken en hoe de uitvoering uiteindelijk ondersteund kan worden. Één van de onderzoeken zal zich bijvoorbeeld ook richten op welke maatregelen we in het gebied kunnen treffen om de waterkwaliteitsnormen in de beken te halen.

Binnen deze gebiedsgerichte deelprocessen is er ook ruimte voor uitwerking van (al lopende) thematische projecten als beekherstel, en zoeken we aansluiting bij gebiedsoverstijgende projecten zoals bodemcoaches landbouw, VAB-impuls en andere bedrijfsadviestrajecten. Ook deze thematische en gebiedsoverstijgende projecten nemen we op in het uitvoeringsprogramma.

Pas wanneer voldoende financiële middelen beschikbaar zijn, nemen we gebiedsprocessen en projecten op in ons uitvoeringsprogramma en kan de uitvoering starten en brengen we tot uitvoering.

In de komende maanden werken we dit programma verder uit, waarbij we goed kijken wat haalbaar is met de huidige capaciteit en middelen van de betrokken partijen, en welke kansen er liggen voor financiering van partijen buiten de GGA. Het uitvoeringsprogramma vormt ook input voor het Brabants Programma Landelijk Gebied dat op 1 juli 2023 moet worden opgeleverd. Ontbrekende middelen vragen we op bij partijen buiten deze GGA, zoals bij financiële ondersteuning uit het Rijk. Daarvoor zoeken we uit wat nog nodig is om aan te sluiten bij het Provinciale Gebiedsplan en het beleid vanuit het Rijk.

	Kamers en omgeving	Gebiedsproces Bernheze	Landgoed Eyckenlust	...
Opgaven	Duurzaamheid Landbouwtransitie Cultuurhistorie Water (KRW en droogte/overlast) Stikstof Toerisme en recreatie	Vervuiling water uit industrie Recreatie Landbouwtransitie Cultuurhistorie Stikstof Water (KRW en droogte/overlast)	Cultuurhistorie (instandhouding landgoed) Oplossen verkeersproblematiek Beekse Brug: behoud door ontwikkeling van het landgoed.	
Rolverdeling en verantwoordelijkheden	IKVERSTAAT is gesprekspartner agrariërs. Gemeente en Waterschap zijn de belangrijkste betrokken gebiedspartners. Zij denken mee in wat moet en kan.	Waterschap Aa en Maas, afgevaardigde van gemeente Bernheze en afgevaardigde van de Provincie Noord-Brabant zijn de gebiedsregisseurs. Provincie Noord-Brabant is nodig voor vaststellen verdere doelen.	Eigenaars Landgoed Eyckenlust zijn initiatiefnemer van het masterplan Gemeente Laarbeek is de belangrijkste gesprekspartner en voor een aantal opgaven ook projectleider. Provincie Noord-Brabant en Waterschap Aa en Maas zijn stakeholders.	
Financiële middelen	Financiering nodig	Puzzelen met ruimte	Financiering nodig	

Deelnemende gebiedspartners	Gemeente Bernheze IK VERSTAAT Waterschap Aa en Maas ZLTO / agrariërs	Waterschap Aa en Maas VAB-impuls Gemeente Bernheze ZLTO / agrariërs	Landgoed Eyckenlust Waterschap Aa en Maas Gemeente Laarbeek ZLTO / agrariërs	
Samenhang met GGA Aa-dal Noord	GGA Aa-dal Noord biedt duidelijkheid over welke opgaven belangrijk zijn in het gebied, en hoe financiering en organisatie geregeld kunnen worden om opgaven op te lossen.	Organisatorische en planologische slagkracht is nodig om kansen in het gebied waar te maken en opgaven op te lossen. GGA Aa-dal Noord biedt een gesprekstafel die die slagkracht kan leveren.	Organisatorische en planologische slagkracht is nodig om de uitgewerkte plannen tot uitvoering te brengen. GGA Aa-dal Noord biedt een gesprekstafel die mee kan denken en advies kan geven om uitvoering te regelen. Bij een goed plan gaan de aangesloten partners op zoek naar financiering.	

---

4. Organisatie

4.1. Samenwerking

In deze GGA werken we als gebiedspartijen op drie niveaus samen: stuurgroep, ambtelijke werkgroep en werkgroepen per deelgebied. Daarbij houden we tussen de verschillende samenwerkingsniveaus goed contact met elkaar. De stuurgroep bestaat uit bestuurders van elk van de aangesloten partijen. Hier worden de discussies gebied overstijgend gevoerd en waar nodig bestuurlijke knopen doorgehakt.

In de ambtelijke werkgroep worden de discussies op strategisch niveau gevoerd. Net als in de stuurgroep zijn alle aangesloten partijen in de ambtelijke werkgroep vertegenwoordigd. Deze werkgroep heeft periodieke overleggen over strategische vraagstukken, bijvoorbeeld over hoe de samenwerking georganiseerd moet worden tussen de partijen of hoe opgaven ingevuld kunnen worden. Daarnaast bereidt deze groep de bestuurlijke overleggen voor en agendeert daar de punten waarover bestuurlijk knopen doorgehakt moeten worden om op deze manier de uitvoering te faciliteren.

Het echte werk vindt plaats in de deelgebieden. Daarbij heeft elk deelgebied een eigen werkgroep met betrokken stakeholders, gevormd uit relevante partijen uit de ambtelijke werkgroep en mensen die actief zijn in het deelgebied, zoals relevante ondernemers en inwoners. Vanuit de ambtelijke werkgroep wordt een trekker aangewezen die als coördinator optreedt binnen de deelgebied werkgroep en actief verbinding legt met de ambtelijke werkgroep en andere deelgebied coördinatoren. Daarnaast is bij elke werkgroep iemand betrokken die verantwoordelijk is voor het leggen van de puzzel van de gronddynamiek. Deze persoon achten wij essentieel voor een goede invulling van de GGA. Niet alle ondernemers en inwoners zullen in de werkgroep zitting nemen. Daarom denken we goed na hoe we de communicatie laten verlopen tussen de werkgroep en de mensen in het deelgebied die niet aan tafel zitten. Dit vraagt om maatwerk per deelgebied, passend binnen de scope van de gehele GGA.

De ambtelijke inzet in de deelgroepen is gericht op coördineren en aanjagen van de deelgebied werkgroep, het meedenken met het deelgebied over het realiseren van opgaven, alsook het regelen van belangrijke voorwaarden, zoals vergunningen en bestemmingsplanwijzigingen. Het is wenselijk dat de coördinatoren van de verschillende deelgebieden regelmatig met elkaar aan tafel zitten om ervaringen en koppelkansen uit te wisselen. Door ook een vertegenwoordiger van de ambtelijke werkgroep aan te laten sluiten, borgen de gebiedspartijen de verbinding tussen beleid en uitvoering.

Figuur 3. Veldbezoek door ambtelijke werkgroep voorjaar 2022

4.2. Instrumenten en financiën

Financiering van de opgaven wordt in samenspraak met de betrokken gebiedspartijen geregeld in de deelgebieden. Daarbij stellen we voor elk deelgebied een concreet plan van aanpak op, waarmee aanspraak kan worden gemaakt op beschikbare (Rijks)financiën. Dit plan zal een overzicht geven van de opgaven die in het deelgebied spelen, hoe deze aangepakt gaan worden en welke middelen daarvoor nodig zijn. Verschillende instrumenten zijn daarvoor inzetbaar, zowel vanuit de aangesloten gebiedspartijen als vanuit het Rijk en de Europese Unie. Gedacht kan worden aan budget dat is vrijgemaakt in het Provinciaal Bestuursakkoord 2020-2023⁴⁴ voor onder andere water, bodem, natuur en landbouw, de bij Waterschap Aa en Maas gereserveerde middelen voor water, budget uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid voor de landbouwtransitie, en budget dat landelijk vrij is gemaakt voor de gebiedsaanpak die volgt uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied¹⁵. Daarnaast heeft het Rijk 118,7 miljoen euro vrijgemaakt voor toekomstig mestbeleid in het 7^e Actieprogramma Nitratrichtlijn⁸.

Dit lijstje is niet compleet. Voor elk van de opgaven overleggen we samen hoe maatregelen gefinancierd kunnen worden. Daarbij vinden we het belangrijk dat wij als gezamenlijke partijen vanuit onze eigen verantwoordelijkheden en beschikbare financiële middelen bijdragen aan het oplossen van de problematieken binnen het projectgebied en de financiering van de projecten.

---

⁴⁴ Provincie Noord-Brabant. Bestuursakkoord 2020-2023. URL: <https://www.brabant.nl/-/media/43d7c4d9899e4fca896d25fa7eae5735.pdf?la=nl>

---

5. Vervolgafspraken en actieagenda

5.1. Intentie voor vervolg

We ervaren de gebiedstafels als erg waardevol en willen graag samen verder werken aan de GGA van Aa-dal Noord. In het vervolg werken we de opgaven verder uit in de deelgebieden en identificeren we mogelijke nieuwe deelgebieden waarin opgaven opgepakt kunnen worden. We houden nauw contact met elkaar en nemen veranderingen in de samenleving en regelgeving mee in de uitvoering van de plannen.

5.2. Actieagenda

Om de energie binnen de ambtelijke werkgroep en de stuurgroep vast te houden hebben we een korte termijn agenda opgesteld. Het doel van deze korte termijn agenda is om na afloop van de verkenning door te pakken op een aantal onderwerpen zodat de werkgroep door kan gaan. De acties zijn uitgezet in de tijd (zie tabel op volgende bladzijde).

Governance. Op korte termijn is het gewenst dat er een trekker wordt aangewezen die organiseert dat de ambtelijke werkgroep en stuurgroep bij elkaar komen. De trekker onderhoudt het contact met de verschillende deelgebieden en het contact met het provincie brede GGA-programma en houdt ook de landelijke ontwikkelingen in de gaten. De werkgroep stelt voor dat waterschap Aa en Maas de trekker levert.

Programma. Na afloop van de verkenning zal een uitvoeringsprogramma moeten worden opgesteld waarin duidelijk wordt welke deelgebieden en deelgebiedsplannen er zijn. Het programma vormt de kapstok. De verschillende deelgebieden volgen hun eigen tempo. Juist daardoor is het mogelijk overkoepelende dilemma's te agenderen en bespreken. Dit programma vormt ook input voor de Provinciale Gebiedsagenda.

Communicatie. De communicatie vanuit deze GGA zal vooral op lokaal niveau plaatsvinden binnen de verschillende deelgebieden. De wens is wel om dit onderwerp met elkaar uit te werken en binnen de GGA hier afspraken over te maken, zodat alle gebiedspartijen hiervan op de hoogte zijn en dezelfde aanpak hanteren.

Uitvoering. Zoals toegelicht in paragraaf 3.2 is een aantal deelgebieden al aan de slag met uitvoering, een aantal in voorbereiden. Wanneer aanvullende financiële middelen nodig zijn, ook al in 2022/2023 kan de provincie mee denken over de mogelijkheden vanuit de rijksmiddelen. Binnen het programma wordt de voortgang gemonitord om zo vast te stellen of de beoogde doelen behaald worden en we toewerken naar een optimale situatie in Aa-dal Noord.

		Jaar	2022		2023			
		Kwartaal	3	4	1	2	3	4
Governance	Roltrekkerschap vervolg GGA (besluit 26/9)							
	Rolverdeling verschillende gebiedstafels (stuurgroep, projectgroep en werkgroepen) (besluit 26/9)							
	Afstemming GGA Aa-dal Noord in breder Provinciaal GGA programma							
	Afstemming onderlinge gebiedstafels							
Programma	Indeling in deelgebieden (huidig en nieuw) projectgebiedsdekkend							
	Projectplan deelgebieden gereed met daarin: <ul style="list-style-type: none"> - Huidige opgaven per deelgebied in beeld - Voorstel, planvorming en uitvoering maatregelen incl. participatie indien nodig - Rolverdeling en betrokken partijen binnen elk deelgebied duidelijk - Beschikbare en benodigde financiële middelen per deelgebied inzichtelijk 							
	Opstarten nieuwe deelgebiedsprocessen							
	Plan monitoring van resultaten en voortgang gereed							
	Gebiedsplan incl. benodigde middelen en financiën GGA Aa-dal Noord aanbieden aan Provincie voor meenemen in Provinciale Gebiedsagenda richting Rijk							
	Onderzoek naar benodigde maatregelen om aan waterkwaliteitseisen te voldoen							
	Verwerken nieuw Rijksinformatie, -beleid en (onverwachte) nieuwe ontwikkelingen							
Communicatie	Consultatie/communicatie rapportage naar achterbannen							
	Doelstelling en communicatieplan (inclusief financiën) bottom-up gesprekken gereed							
	Gebiedsavonden om deelgebieden te verbinden en informeren							
Uitvoering	Uitvoeren projectplannen deelgebieden							
	Monitoring resultaten en voortgang van de realisatie van de opgaven							